

SLUŽOBNÝ PREDPIS K – III – 1. SLUŽOBNÁ ČINNOSŤ V ÚSTAVOCH REMONTNEJ SPRÁVY – VOJENSKÝ ŽREBČÍN V HORNÝCH MOTEŠICIACH A KONTEXT JEHO VZNIKU

KATARÍNA MINÁRIKOVÁ



MINÁRIKOVÁ, K.: Service Regulation K–III–1. Service Activity in Remount Administration Establishments – Military Stud Farm at Horné Motešice, and the Context of its Origin. *Vojenská história*, 3, 30, 2026, pp 113–149., Bratislava.

In the present material, the author examines the historical context in which Service Regulation K–III–1, Service Activity in Remount Administration Establishments – Military Stud Farm at Horné Motešice, originated. This was a service regulation issued by the Ministry of National Defence in Bratislava in 1941, which came into force the following year (1942). In a more broadly conceived introductory section, the author outlines the history of military horse breeding in this region. She subsequently publishes a transcription of the aforementioned service regulation, supplemented by editorial notes.

Keywords: Service Regulation K–III–1, horse breeding, Slovak Army, Horné Motešice.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2026.30.3.6>

Chov koní v našej armáde

Chov koní bol dôležitým činiteľom v hospodárskom živote. Využívanie koní bolo rozsiahle a nenahraditeľné na všetkých dôležitých výrobných úsekoch. Kôň bol základným dopravným prostriedkom v preprave nákladov a osôb na menšie i väčšie vzdialenosti. Armáda využívala kone nielen pre jazdecké útvary, ale aj pre delostrelectvo a vozatajstvo.

Prvá svetová vojna, ako aj aktuálne pomery v 40. rokoch 20. storočia ukazovali, že na víťazstvo nestačí len silné, dobre vycvičené a disciplinované vojsko, no potrebná je pohotovosť celého národného hospodárstva štátu. Jeho dôležitou súčasťou bol práve chov koní, ako sa to uvádza aj vo vojenskom periodiku *Slovenské vojsko* z roku 1944. Dobré a zdravé kone mali pre armádu veľký význam. Požiadavky vojenskej správy boli v tomto smere mnohostranné. Guľometné rotý a horské útvary využívali predovšetkým malých, zavalitých koníkov – huculov, jazda uprednostňovala ušľachtilé teplokrvné, lipické kone, delostrelectvo a vozatajstvo silnejšie a mohutnejšie teplokrvné kone, ťažké delostrelectvo a technické oddiely zase ťažké chladnokrvné kone.

Príslušné rezorty štátnej správy mali povinnosť podporovať chov koní, aby sa z vlastného domáceho chovu zabezpečila potreba pre armádu. Štát sa rozhodol zriadiť chovné ústavy, čím mohol financie investovať do vlastného chovu a nebol tak odkázaný na kúpu od iných chovateľov z cudziny. Práve ústav v Horných Motešiciach nás reprezentoval svojimi ušľachtilými, vytrvalými, tvrdými a temperamentnými odchovancami, a to nielen doma, ale aj za hranicami. Ústav v Horných Motešiciach bol významný z národohospodárskeho aj obranného hľadiska. Chov tu bol zameraný na ušľachtilé plnokrvné a polokrvné kone, ktoré sa svojimi vlastnosťami uplatňovali vo všetkých odvetviach a vynikali na dostihovej dráhe. Predovšetkým išlo o potomkov plemenníkov: Tawirz – anglický plnokrvník, Catalin – anglický plnokrvník, Alter Drahrer – anglický plnokrvník a iné. Chovali sa tu však aj anglické polokrvníky – Furioso, Przedswit, Star of Hann. Ich potomstvo vyhovovalo požiadavkám každého druhu. Ústav sa zameriaval aj na chov ušľachtilého, menšieho arabského koňa, ktorý bol známy pod menom Rasim – arabský čistokrvný plnokrvník. Chovali sa tu najmä

rasy anglických plnokrvníkov, arabov a čiastočne aj lipicanov. Vedúci činitelia sa snažili dosiahnuť kvalitu takých koní, ktoré by vyhovovali všetkým odvetviar armády, boli vhodné na doplnenie koní v štátnom chove a na zošľachtenie chovu koní na celom území krajiny. Chov koní mal prebiehať v takom rozsahu, aby sa nemuseli dovážať a na druhej strane, aby štát dokázal prebytok najlepších jedincov vyvážať¹, čím by sa dokázal, že aj v chove koní sme na úrovni iných väčších štátov. Čistokrvnou plemenitbou sa mal dosiahnuť cieľ, aby chov a meno slovenského koňa vynikli nielen doma, ale aj v cudzine.²

Kôň stratil v armáde svoje opodstatnenie až postupnou mechanizáciou vojsk. Rovnako dôležitú úlohu zohrával aj v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve. Na základe všeobecnej dôležitosti koní v minulosti venoval štát ich chovu mimoriadnu pozornosť, o čom svedčí aj zakladanie žrebcínov a žriebarní.

S vývojom hospodárskych pomerov v 20. storočí dochádzalo postupne k mechanizácii, čo malo za následok pokles chovu koní. Pred druhou svetovou vojnou sa v Československu chovalo približne 680 000 koní, po nej už koní postupne ubúdalo. V roku 1971 bolo v celej republike iba 131 000 koní, z toho v Čechách okolo 66 000 a na Slovensku 64 000. Do roku 1975 sa u nás stavy koní znížili približne na 71 000, a to v oboch krajinách približne rovnako. Jediné odvetvie, kde nebol chov koní až tak negatívne zasiahnutý, je jeho využitie na športové, dostihové a jazdecké účely.³ Rovnako aj žrebcín v Motešiciach sa musel zo svojho pôvodného zámeru – produkovať vo väčšej miere jazdecké kone pre potreby armády – preorientovať na chov dostihových a športových koní.⁴

Kôň vo vojne

Kôň je veľmi inteligentné zviera, pričom treba vyzdvihnúť jeho dobrú pamäť a pozorovacie schopnosti. Jeho pamäť reaguje na všetko, čo môže rozpoznať zmyslami. Ak je s krajinou dlhšie oboznámený, má dobrú orientáciu počas noci alebo v snehovej fujavici. Okrem dobrého orientačného zmyslu si pamätá aj denný čas, vie presne, kedy je čas kŕmenia. Kone rozoznávajú aj hlasy, pamätajú si výšku, zmenu a zafarbenie tónov.⁵

Vo vojne sa ukázalo, že práve kone mali značnú účasť na rýchlych ofenzívach. Nosili nielen samotných vojakov, ale aj ich batožinu, ľahké aj ťažké zbrane. V roku 1942 mal jeden peší pluk takmer rovnaký počet koní ako jeden delostrelecký pluk pred prvou svetovou vojnou. Vďaka koňom bol postup peších divízií omnoho rýchlejší a dôležitú úlohu zohrávala aj rýchla náhrada zahynutých koní. Pribojná sila vojska závisela pri rýchlych ofenzívach od schopnosti pochodovania koní. Túto úlohu mali na starosti zboroví a divíziní veterinári. Zabezpečovali rýchlu výmenu zranených a chorých koní a ich náhradu.⁶

¹ Kone sa vyvážali napr. do Nemecka. Podľa hlásenia roľníckeho zväzu bolo v roku 1939 vyvezených do Nemecka: transportom č. 1 – 278 teplokrvných koní, transportom č. 2 – 149 teplokrvných koní, transportom č. 3 – 137 huculských koní, transportom č. 4 – 191 huculských koní, transportom č. 5 – 127 huculských koní, transportom č. 6 – 45 teplokrvných koní, transportom č. 7 – 34 teplokrvných a 4 huculských koní. VHA Bratislava, f. HVV Bratislava 1939 – 1940, šk. č. 20, inv. č. 203341.

² KAZÍK, Štefan. Chov koní v našej armáde. In: *Slovenské vojsko*, 1942, roč. III., číslo 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 265.

³ MIKUŠ, Milan – PONEC, Jozef. *70 rokov chovu koní v Motešiciach*. Bratislava: PRÍRODA, a. s., 1993, s. 3.

⁴ MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 4.

⁵ Najcitlivejšie sú nervy chuti, potom čuchové zmysly. Majú dobre vyvinutý zrak aj sluch, avšak osoby spoznávajú čuchom a hlasom. KAZÍK, Štefan. Kôň vo vojne. In: *Slovenské vojsko*, 1942, roč. III., č. 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 267.

⁶ Veterinárne oddiely mali vykonať túto náhradu čo najrýchlejšie, a to aj počas ťažkých bojov. Ako v takýchto

Žrebčín v Horných Motešiciach

Horné Motešice boli obcou ležiacou v trenčianskom kraji⁷ a súčasťou politického a súdneho okresu Bánovce nad Bebravou. Pri sčítaní ľudu v roku 1930 tu žilo 568 obyvateľov. Vojenská posádka tu bola umiestnená od apríla 1923, tvorila ju Vojenská žriebareň 3 a od júna 1932 Vojenský žrebčín Horné Motešice.⁸

Vojenská žriebareň 3 bola vojenský úrad remontnej služby⁹. Žriebareň vznikla nanovo 1. januára 1922 na základe výnosu Ministerstva národnej obrany čj. 318.806-remont.1921. Nachádzala sa v Podlužanoch (vlastný objekt) a od apríla 1923 v obci Horné Motešice (vlastný objekt). V odborných veciach podliehala Tridsiatemu piatemu oddeleniu (remontníctva) Ministerstva národnej obrany a od januára 1927 Druhému oddeleniu (jazdeckta a remontníctva) Prvého odboru Ministerstva národnej obrany, v ostatných veciach Zemskému vojenskému veliteľstvu pre Slovensko, od septembra 1925 Zemskému vojenskému veliteľstvu v Bratislave a od januára 1937 veliteľstvu Siedmeho zboru. Súčasťou žriebarne bolo veliteľstvo žriebarne s hospodárskou správou a pomocnou čatou a dva chovné dvory.¹⁰

případoch veterinární oddíly pracovali, spomína napríklad jeden zborový veterinár: „ 9. júna 1940 jedna pešia divízia prešla Aisne. Nepriateľ kladie odpor ešte i napriek našej dobrej delostreleckej príprave a na dobytý úsek podniká prudkú rúšiacu paľbu, pričom je zranený a tiež zabitý istý počet koní útočnej jednotky. Telefonicky žiadame náhradu, avšak počas rozhovoru nám vedenie zničilo. Divízny veterinár vysielal svojho adjutanta na výzvedu, ktorý i napriek prudkej nepriateľskej paľbe prejde cez priestor Chemin des Dames a tlmočí tam želanie patričného činiteľovi. Treba je sedemnásť koní, aby bolo vojsko znova schopné pochodu. Veľký počet zranených koní bol nazpät' prinesený. Teraz je na rade veterinárny oddiel. Hlavný veterinár sám preberá vedenie ťažkého transportu. Na Chemine des Dames tri veľké dopravné vozy pre kone boli náhle napadnuté paľbou a na úbočí hradskej ukryté. Hlavný veterinár ide sám a spolu s plukovním veterinárom usporiadať rozdelenie náhradných koní a stredisko ranených koní. Ľuďom sa nič nestalo, avšak zranené kone dostali nové črepiny. Čiastočne ťažko zranené kone po prvom ošetrení veterinárnou stotinou zavedené sú do armádneho konského lazaretu. Žažívame tvrdý deň! Vojsko však ide znova na pochod a môže pochodovať bez ďalších ťažkostí. Práca veterinárnych stotín pokračuje neobmedzene aj po príméri, lebo vojská nemajú ani teraz pokoj, cvičia sa ďalej zdokonaľujú svoj úspešný vojenský výcvik, [...] Zásobovacia jednotka veterinárnej stotiny musí sa starať o náhradu a z konských lazaretov prepustené kone musí znova urobiť bojaskopnými a pripraviť ich ako náhradu pre nové boje. Už zmienená veterinárna stotina sa zvlášť dobre zhostila tejto úlohy vo väčšom meste východného Francúzska. [...] Na začiatku to síce nebolo veľmi ľahké, lebo chýbali potrebné maštale. Teraz však kone majú už pekné, priestorné a jasné maštale, ktoré stotina od základov sama vybuďovala. Veterinárna stotina pôsobí v každom smere čo najpresnejšie a všade jej bolo vystavené vysvedčenie, že vojská divízií udržuje skvelým spôsobom schopné pochodu, nakoľko toto závisí od koní [...].

In: Slovenské vojsko, 1942, roč. III., č. 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 266 – 267.

⁷ Dnes ide o obec Motešice, ktorá sa skladá z troch miestnych častí – Horné Motešice, Dolné Motešice a Peťovka. Leží v okrese Trenčín.

⁸ FIDLER, Jiří. – SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920 – 1938*. Praha : Libri, 2006, s. 256.

⁹ Služba vznikla 27. marca 1920 v rámci unifikácie brannej moci na základe výnosu MNO čj. 50572-org.1920. Jej úlohami boli chov vojenských koní, evidencia a triedenie koní (vojenských i súkromných), vozov a postrojov a nákup koní. Riadiacim orgánom služby bolo Desiate oddelenie /záležitostí konstva/ Ministerstva národnej obrany, od marca 1922 Tridsiate piate oddelenie /remontníctva/ Ministerstva národnej obrany a od januára 1927 Druhého oddelenie /jazdeckta a remontníctva/ Prvého odboru Ministerstva národnej obrany, ktorému podliehali prednostové služby jednotlivých zemských vojenských veliteľstiev a od septembra 1936 jednotlivých veliteľstiev zboru. Priamo ministerstvu podliehali Remontná komisia 1, zabezpečujúca nákup koní a chovateľské ústavy Vojenský žrebčín Hostouň, Vojenská žriebareň 1, Vojenská žriebareň 3 a vojenské oddelenie štátnych žrebčínov. Evidenciu a triedenie koní zabezpečovali jednotlivé Vojenské evidencie koní, od apríla 1922 Veliteľstvo evidencie konstva 1 až 12 a od januára 1937 Veliteľstvo evidencie konstva 13 a 14. FIDLER – SLUKA, *Encyklopedie branné moci*, s. 556.

¹⁰ FIDLER – SLUKA, *Encyklopedie branné moci*, s. 691.

História

História chovu koní v Horných Motešiciach sa začala písať v roku 1923. V tomto období sa do objektov prenajatého veľkostatku Olivera Seldera premiestnila vojenská žriebareň z Podlužian pri Bánovciach nad Bebravou. Zo začiatku sa žriebareň sústreďovala na odchov žriebät nakúpených v zemskom chove pre potreby armády. Žriebäta, ktoré tu boli odchované, mali dobrú konštitúciu, boli dobre vyvinuté, mali dobré kopytá, keďže členitosť terénu a pôda bohatá na vápnik im dobre slúžili na celkový vývoj a zdravotný stav. V roku 1927 sa vojenská správa rozhodla prebudovať žriebareň na Vojenský žrebčín, a to najmä v dôsledku dosahovania dobrých výsledkov v odchove žriebät. Z vojenského žrebčína Hostoun na Šumave sem presunuli 27 anglických polokrvných kobýl. Postupne sa toto stádo doplnilo na 60 kobýl, a to 10 kobýl anglických plnokrvných, 45 kobýl anglických polokrvných a 5 kobýl arabských čistokrvných. Z roka na rok sa počet kobýl zvyšoval až na 100 kusov, a to hlavne zaraďovaním kobýl od jazdeckých útvarov a z vlastného chovu. V roku 1929 sa pre žrebčín nakúpilo 9 anglonormanských kobýl z Francúzska a 9 anglických plnokrvných kobýl zo žrebčína Napajedla. Historický význam pre chov v žrebčine v Horných Motešiciach má nákup 24 anglických polokrvných kobýl kmeňa Furioso v rokoch 1932 – 1934 z maďarského žrebčína Sárvár. Tieto kobyly boli zväčša žrebné po žrebcoch kmeňa Furioso.

V roku 1943 sa zmenil aj majiteľ motešického veľkostatku. Oliver Selder investoval veľa finančných prostriedkov do hľadania ropy v oblasti Tatier a Spiša, pričom jeho výdavky boli také veľké, že musel vyhlásiť bankrot. Majetok kúpil viedenský finančník Siebenstein. Prenájom pre vojenský žrebčín platil aj naďalej. V tom čase bola prevádzka žrebčína rozmiestnená do dvoch objektov. V Horných Motešiciach na IV. dvore (materský dvor) boli plemenné žrebce, stádo matiek a cicajúce žriebäta. Žrebčekom sa v tomto období v žrebčine neodchovávali, presúvali sa však už ako odstavčatá do Štátneho žrebčína v Topoľčiankach, kde sa nachádzala aj žriebareň. V neskoršom období sa vybudoval objekt Letný majer, nachádzajúci sa 3 km od Horných Motešíc. Tu sa potom umiestňovali žrebčekom od odstavenia do veku troch rokov.¹¹ Na objekte Bobot, 3 km južne od Horných Motešíc, sa nachádzal dorast kobyliiek od odstavenia do troch rokov a časť chovných kobýl. Priestory maštalí boli buď novopostavené, alebo účelne adaptované. Výživa koní a plemenárska práca boli na dobrej úrovni, preto žrebčín produkoval veľmi kvalitné kone pre potreby armády i plemenníkov moderného typu mohutného jazdeckého koňa, ktorý bol vhodný aj pre zemský chov.

Počas mobilizácie koncom roka 1938 a začiatkom roka 1939 sa do Horných Motešíc premiestnil celý Vojenský žrebčín z Hostoune na Šumave so všetkým chovným materiálom. Ústav nebol však pripravený na prijatie takého veľkého počtu kobýl, a preto sa musela robiť selekcia vlastného stáda. Kobyly, ktoré mali problémy s plodnosťou alebo boli menej kvalitné, odsunuli k vojenským útvarom a v Horných Motešiciach zostalo iba kvalitné stádo z oboch žrebčínov. V roku 1939 bolo v žrebčine umiestnených 130 kobýl, z toho 26 anglických plnokrvných, 70 anglických polokrvných a 34 arabských čistokrvných, ďalej 12 pepinérovo.¹² S takto zloženým stádom pracovali odborníci počas trvania Slovenského štátu až takmer do konca druhej svetovej vojny.

21. júla 1942 bola Ministerstvom národnej obrany zriadená intendancia pri pracovnom zbore.¹³ Išlo o organizačnú zložku, ktorá odborne zastrešovala hospodársku činnosť. Medzi

¹¹ MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 5.

¹² MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 6.

¹³ Intendancia pracovného zboru mala pôsobnosť intendancie divízie a podliehala intendancii ministerstva národnej obrany. Za prednostu intendancie pracovného zboru bol vymenovaný pplk. int. František Škrepka. VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, sk. 84, inv. č. 79, č. j. 380 904.

jej hlavné úlohy patrilo spravovanie hospodárskych majetkov, rekreačných stredísk a liečebných ústavov.¹⁴ V auguste bol zmenený názov na Hospodársky úrad pracovného zboru, ktorý bol rozdelený na štyri skupiny:

- I. osobné veci a záležitosti,
- II. materiálne veci,
- III. poľnohospodárske veci,
- IV. ubytovacie veci.¹⁵

Zriadená bola technická správa veliteľstva pracovného zboru. Do jej kompetencie patrila starostlivosť o všetok nehnuteľný a hnuťelný majetok, a to po stránke stavebno-technickej, pozemno-knižnej a katastrálnej. Zmenil sa aj názov hospodárskych majetkov. Od septembra 1942 dostali nový oficiálny názov „Vojenský hospodársky majetok“.¹⁶

Medzi hlavné úlohy vojenských hospodárskych majetkov patrila aj úloha umožňovať systematický chov ušľachtilých koní a vypestovať pre vlastnú potrebu alebo potrebu zemského chovu vhodný plemenný materiál, ak sú vo VHM¹⁷ spojené s ústavom pre chov koní.¹⁸

Na chov koní, ktorý bol veľmi špecifickou činnosťou, bol od začiatku predurčený statok v Horných Motešiciach.¹⁹ Tento statok bol pôvodne majetkom židovskej rodiny Siebenscheinovcov. V novembri 1942 sa oddelila časť statku a vytvoril sa Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach.²⁰ Veliteľom žrebčína sa stal pplk. Jozef Gembala.²¹ Správca Vojenských hos-

¹⁴ Konkrétne išlo o Hospodársky majetok v Zamutove, Hospodársky majetok v Kamenici nad Cirochou, Hospodársky majetok v Podturni pri Liptovskom Hrádku, Vojenský žrebčinec v Horných Motešiciach, Rekreačné stredisko Tatranský vojenský domov, Rekreačné stredisko na Smrekovici, Liečebný ústav Trenčianske Teplice, Liečebný ústav Piešťany, Tábor vojenských invalidov v Nitre. In KRALČÁK, Peter. *Pracovné jednotky slovenskej armády 1939 – 1945*. Bratislava : Pro Militaria Historica v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2014, s. 97.

¹⁵ I. skupina pod velením stot. del. Jána Vestenického mala na starosti výcvik osôb hospodárskeho úradu, kontrolu škôl a kurzov, hospodárske prehliadky vojenských hospodárskych majetkov a zaistovanie peňazí na služobné platy a iné náležitosti. II. skupina na čele so stot. hosp. Albertom Dulom mala na starosti zásobovanie proviantom, krmivom, palivom a ďalším hospodárskym materiálom. Skupina III. pod vedením npor. hosp. Jozefa Fila mala na starosti vedenie ústrednej evidencie personálu, materiálu, strojov, náradia a nehnuteľností. Skupina IV. pod vedením stot. pech. Júliusa Čecha riešila záležitosti ubytovania vojska, či už trvalého, alebo i prechodného, pri pridelení na práce. KRALČÁK, *Pracovné jednotky slovenskej armády*, s. 98.

¹⁶ V marci 1943 nastala unifikácia činnosti hospodárskych majetkov a s účinnosťou od 1. marca bol prijatý jednotný organizačný štatút. Vojenské majetky tvorili podľa tejto smernice jeden hospodársky celok, ktorý bol priamo pod správou MNO.

In VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 118, inv. č. 118, č. j. 505 273.

¹⁷ Vojenský hospodársky majetok.

¹⁸ Ďalšími úlohami bolo: 1/ budovať vzorné, výnosné poľnohospodárske podniky, 2/ slúžiť účelom vyučovacím a vychovávacím pre tvorníkov PSB-NO a civilných zamestnancov, 3/ šíriťmi poľnohospodárskeho pokroku, 4/ uplatňovať rozumové zásady etiky a estetiky. VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 129, inv. č. 133, č. j. 506 432.

¹⁹ Bližšie pozri VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 136, inv. č. 138, č. j. 416 224.

²⁰ Vzhľadom na zložitý administratívny proces účtovného rozdelenia sa reálne vytvoril až v júni 1943. Vznikli tak Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach a Vojenský hospodársky majetok v Horných Motešiciach. VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 84, inv. č. 79, č. j. 383 220.

²¹ Narodil sa 6. 4. 1897 v Trstenej, okres Dolný Kubín. V rokoch 1914 – 1918 bojoval na frontoch 1. svetovej vojny, ktorú skončil v hodnosti poručíka v zálohe. Od novembra 1918 do februára 1919 pôsobil v pohraničnej pešejrote na Orave, potom vykonával funkciu proviantného dôstojníka vo vojenskom útve v Ústí nad Labem. Následne bol oficiálne prijatý do čs. armády v pešom pluku 11 v Písku. V novembri 1920 bol preložený do skupiny vojakov z povolania a súčasne menovaný do hodnosti nadporučíka. V máji 1929 ho povýšili na kapitána. Od októbra 1933 vykonával funkciu veliteľa roty v pešom pluku 17 v Trenčíne, kde bol v apríli 1936

podárskych majetkov v Horných Motešiciach musel prispôbiť poľnohospodársku výrobu potrebám Vojenského žrebčína v Horných Motešiciach.²²

Rozdelenie statku v Horných Motešiciach nebolo tým najlepším riešením. Vojenský hospodársky majetok sa po stránke hospodárskej výnosnosti nemohol porovnávať s ostatnými vojenskými hospodárskymi majetkami. Bol to dôsledok toho, že sa jeho hospodárenie muselo prispôbiť potrebám chovu koní vo vojenskom žrebčine a takmer celá jeho poľnohospodárska produkcia bola zameraná na chov koní. V praxi to znamenalo, že sa tieto produkty nemohli výhodne prediť, a teda nevznikal žiadny zisk. Rovnako aj plán pestovania poľnohospodárskych plodín sa musel prispôbiť tomu, že prvoradá na pestovanie boli plodiny pre kone. Ekonomicky zaujímavé plodiny išli do úzadia. Pre porovnanie, v Horných Motešiciach boli na prvom mieste kone, potom vstupovala do hry ekonomická otázka, no v ostatných vojenských hospodárskych majetkoch sa na prvé miesto kládla najmä ekonomická efektívnosť.²³

Určité problémy nastali aj v personálnej, administratívnej a riadiacej práci. Keďže namiesto jednej inštitúcie vznikli dve, narástol počet personálu a zvýšili sa aj náklady na činnosť. V otázke plánovania činnosti spôsobovalo chýbajúce jednotné velenie nedorozumenia, pričom sa potreba zabezpečiť potravu pre kone dostávala do stretu s požiadavkou ekonomickej výnosnosti hospodárskeho majetku. Všetko smerovalo k tomu, že bude najlogickejšie ich opätovné spojenie. V júli 1944 odborná komisia z ministerstva národnej obrany tento krok odporučila a 1. septembra 1944 sa obe inštitúcie spojili do jednej pod spoločným názvom Vojenský žrebčín Horné Motešice.²⁴

Vojenský hospodársky majetok v Horných Motešiciach mal špecifické postavenie. Rozsah činnosti ostatných hospodárskych majetkov bol rozmanitejší. Išlo o činnosti od chovu dobytky, ošípaných a hydiny, cez včelárstvo až po pestovanie obilia, ovocia a zeleniny. Správcovia sa museli starať o nehnuteľný aj hnutel'ný majetok na jednotlivých statkoch. Viaceré z prevzatých majetkov boli však v zlom stave a vyžadovali si nemalé investície zo strany

povýšený na štábného kapitána. V septembri 1937 ho ustanovili za veliteľa roty v pešom pluku 32 v Košiciach, odkiaľ sa v marci 1939 vrátil späť k pešiemu pluku 17. V máji 1939 bol povýšený na majora pechoty. Od novembra t. r. pôsobil vo funkcii veliteľa Vojenského žrebčína Ústavu remontnej služby v Horných Motešiciach. Počas jej výkonu bol v júli 1940 povýšený na podplukovníka pechoty a v januári 1944 na plukovníka pechoty. V závere 2. svetovej vojny bol vymenovaný za veliteľa 4. technickej divízie Domobrany. Po skončení vojny ho prijímacia komisia Slovenskej národnej rady v Bratislave v júni 1945 prijala do novej čs. armády. Súčasne bol pridelený k Posádkovej správe v Horných Motešiciach s návrhom na preloženie do výslužby. V aktívnej službe však zotrval až do januára 1948, keď ho MNO odoslalo na dovolenku s čakaním. Následne, dňom 1. 10. 1948, bol preložený do výslužby. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, s. 73.

²² VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 118, inv. č. 118, č. j. 505 273.

V júni 1944 boli vydané aj Smernice pre hospodársko-administratívnu rozluku Vojenského žrebčína a VHM. Vojenský žrebčín a VHM sa rozdelili na: 1. Vojenský žrebčín, 2. Vojenský hospodársky majetok, 3. Vojenský žrebčín – lesná správa. Vojenský žrebčín sa ako chovný ústav spravoval po stránke organizačnej, ako aj po stránke hospodársko-administratívnej podľa doteraz platných služobných predpisov K-III-I, H-III-I, Sm 29d a iných. VHM sa riadil po stránke hospodársko-administratívnej podľa služobného predpisu H-III-I a iných príslúchajúcich vojenských predpisov pre účtovanie, tiež podľa organizačného štatútu pre Vojenské hospodárske majetky. Lesná správa zostala po stránke hospodársko-administratívnej, ako aj osobnej až do konečného vyriešenia vlastníctva medzi vojenskou správou a Štátnym pozemkovým úradom.

VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, 1944, šk. č. 131, sign. 415927.

²³ V roku 1942 Hospodársky majetok v Horných Motešiciach vykazoval zisk 154 800 Ks. Pozri VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 84, inv. č. 80, č. j. 380751.

²⁴ VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 131, inv. č. 136, č. j. 416 176.

vojenskej správy. Ak mala vojenská správa statok v prenájme, snažila sa investované peniaze od jeho majiteľov refundovať.²⁵

Vypuknutím Slovenského národného povstania sa činnosť vojenských hospodárskych majetkov de facto skončila.²⁶ Oproti iným hospodárskym majetkom bol Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach v trochu lepšej situácii. Vzhľadom na jeho polohu si ešte určitú dobu žil normálnym hospodárskym životom. Avšak jeho ekonomická situácia nebola v tomto období priaznivá.²⁷ Celková situácia priviedla vedenie armády k rozhodnutiu, že sa dňom 10. januára 1945 Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach aj s príslušenstvom odovzdá do správy Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky.²⁸

Počas Slovenského národného povstania, na jeseň 1944, bol žrebčín evakuovaný najskôr do Trenčianskej Turnej a potom do Nitry, Urmína a Cabaja, odkiaľ časť koní zobrali nemeckí vojaci a časť uhynula v dôsledku chorôb a zlého ustajnenia. V Trenčianskej Turnej stáli kone týždeň na daždi, čo malo za následok, že v celom stáde, s výnimkou niektorých dospelých koní, sa objavila chrípka. Nákaza mala najmä pri koňoch umiestnených v Štátnom žrebčine v Nitre (boli tu valachy a mladé žrebčeka) katastrofálny priebeh s ťažkými hnisavými procesmi. O niečo miernejší priebeh nákazy bol v doraste kobyliiek umiestnených v Cabaji. Najľahší priebeh nákazy bol pri dospelých kobylách s cicajúcimi žriebätami, ktoré boli umiestnené v Urmíne. K úhynom v mladších ročníkoch dochádzalo denne, pričom ich podiel presahoval 20 %.

Po skončení vojny časť koní od nemeckej armády ukoristili sovietske a rumunské vojská, od ktorých sa zásluhou kpt. Jozefa Mendelíka a sovietskeho majora veterinára vrátila späť do Horných Motešíc. Vojnovými udalosťami stratil žrebčín až dve pätiny celkového stavu koní. Kone boli umiestnené v objekte Bobot, kde sa rýchlo dostávali do dobrej kondície zásluhou zlepšenej opatery a výživy. Maštale v Horných Motešiciach boli obsadené hovädzím dobytkom sovietskej armády a na pastvinách sa pásli ukoristené kone. Trávne porasty boli spásaním takmer zničené. Objekt Letný majer do základov vyhorel. V lete 1945 bol celý žrebčín po hospodárskej stránke v dezolátnom stave. Z celkového počtu koní zostalo v tom čase len 36 chovných kobýl, z toho 5 plnokrvných, ďalej 61 kobyliiek 1- až 5-ročných a 25 žrebčeka 1- až 2-ročných. Zvyšok tvorili odstavčatá a cicajúce žriebäť. Čo sa týka pepinéro, sovietske vojská ich vrátili vo veľmi zlom stave, a preto aj žrebec Furioso V. čoskoro uhynul, anglický plnokrvný žrebec Coastguard veľmi schátral a tiež sa už nemohol zaradiť ako kmeňový plemeník. Ďalší plnokrvný žrebec Adbritus mal síce slabšiu kondíciu, patrila však k výborným reproduktorom jazdeckých koní, preto zostal v chove aj naďalej. V najlepšom stave bol anglický polokrvný žrebec Star of Hannover II.

K 36 kobylám pribudlo 22 4- až 5-ročných a 11 3-ročných kobyliiek, čím sa stav kobýl základného stáda zvýšil na 69 kusov. Z pepiniérov na jeseň 1945 zaradili do chovu anglické polokrvné žrebce Furioso X a Furioso XV. Žrebec Furioso XV bol pravdepodobne jeden z najlepších žrebce zaradených do ústavu počas jeho existencie.²⁹

²⁵ Pozri VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 102, inv. č. 103, č. j. 484 061.

²⁶ Rozpad nastal napr. aj na majetku v Zamutove. Správca stot. pech. Kulík odmietol vykonať rozkaz z 18. augusta 1944 o evakuácii Vojenského hospodárskeho majetku v Zamutove do Horných Motešíc. Majetok rozkradli najskôr partizáni a potom nemecká armáda. VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 145, inv. č. 145, sign. 422 797.

²⁷ VHA Bratislava, f. PZNO 1940 – 1945, šk. 134, inv. č. 137, č. j. 416 174.

²⁸ KRALČÁK, *Pracovné jednotky slovenskej armády*, s. 103.

Bližšie pozri aj VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, 1944, šk. č. 131 sign. 416710 – Majetok žrebčín Horné Motešice a správa vojenského majetku Horné Motešice; odovzdanie do správy Ministerstva hospodárstva.

²⁹ MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 9.

Ďalšia zmena nastala dňa 1. januára 1949, keď prešiel ústav od vojenskej správy do správy Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy a dostal názov Štátny ústav pre chov koní, zariadenie PP – žrebčín Horné Motešice. V ten istý deň bol ustanovený aj nový chovný cieľ ústavu a jeho hlavnou úlohou bola produkcia anglických polokrvných žrebcov kmeňa Furioso a mohutných arabských žrebcov kmeňa Gidran a neskôr i Dahoman pre zemský chov.

V stáde sa nachádzalo 100 chovných kobýl, ktoré boli rozdelené do troch skupín, a to: 15 A 1/1, 50 A ½ a 35 arabských. V roku 1954 sa počet chovných kobýl zvýšil na 115, z toho 15 bolo A 1/1, 68 A ½ (60 z kmeňa Furioso) a 32 arabských. Plán na rok 1958 a ďalšie roky sa upravil na 117 kobýl, pričom arabské stádo sa znížilo na 30 kobýl, anglické polokrvné stádo na 67 kobýl a anglické plnokrvné stádo sa zvýšilo na 20 kobýl. Zvýšenie plnokrvného stáda si vyžiadali vyššie úlohy v plnokrvnom chove, ktoré dostali jednotlivé žrebčiny v Československu v zmysle uznesenia medzinárodného kongresu na zasadaní v roku 1957 v Berlíne. Obdobie pripúšťania a žrebenia na jeseň 1957 a na jar 1958 bolo v histórii žrebčína najmenej úspešné. V tomto období sa rozšírila infekcia vírusového potratu, v dôsledku čoho ústav stratil potratmi a uhynutím cicajúcich žriebät až 60 % produktov žrebných kobýl. Nákaza ustúpila vďaka prísnyim veterinárnym a zoohygienickým opatreniam (uzatvorenie ústavu a autoimunizácia). V roku 1960 došlo k zlúčeniu obcí Horné a Dolné Motešice pod názvom Motešice. V septembri 1961 arabské stádo v rámci rajonizácie premiestnili do Štátneho žrebčína v Topoľčiankach.³⁰ V tom istom roku sa žrebčín premenoval výnosom Ministerstva poľnohospodárstva na Štátny plemenársky ústav Motešice. V roku 1973 bol ústav pričlenený pod správu Plemenárskeho podniku v Topoľčiankach ako odštepny závod. V roku 1978 prišlo k ďalšej veľkej zmene v histórii žrebčína, keďže došlo k zlúčeniu ústavu so štátnym majetkom vo Svinnej, čím vznikol Plemenársky podnik Motešice so sídlom vo Svinnej. Plemenársky podnik mal svoje objekty rozložené v deviatich obciach trenčianskeho okresu – Svinná, Motešice, Trenčianske Jastrabie, Neporadza, Bobot, Horňany, Peťovka, Petrova Lehota a Omšenie.³¹ 1. januára 1993 bol podnik rozdelený na Plemenársky podnik vo Svinnej a Žrebčín v Motešiciach.³² Po novembri 1989 bol Plemenársky podnik Motešice postupne privatizovaný a jeho činnosť utlmovaná až do úplného krachu. V rámci úsilia zachovať žrebčín na účely ďalšieho šľachtienia slovenského teplokrvnika a chov anglického plnokrvníka vznikla v roku 1997 v Motešiciach akciová spoločnosť so 100-percentnou účasťou štátu. Fond národného majetku Slovenskej republiky zase preferoval spoločnosť individuálnych akcionárov pomenovanú Libentína, ktorá v neskoršom období získala žrebčín do vlastníctva. Privatizáciou stratil žrebčín predchádzajúcu ekonomickú základňu, čo ohrozilo existenciu chovu. V roku 1993 bola vypracovaná nová koncepcia chovu koní. Začiatkom roka 2001 kúpil motešické objekty Dr. Slavomír Magál. Nový majiteľ začal rekonštrukciu predchádzajúceho chovného teplokrvného stáda na báze motešických pôvodov. Selekcii zamerával na jazdeckú výkonnosť doplnenú testovaním v klasických disciplínach jazdeckého športu. Jeho cieľom bolo, aby motešické stádo získalo status najvýznamnejšej genetickej rezervy plemena Furioso na Slovensku.³³

³⁰ Presun arabského stáda bol v celkovom počte 24 kusov, z toho 16 kobýl, 3 plemenné žrebce a 5 žriebät. Následne sa upravili počty základného stáda chovných kobýl: 57 A 1/1, 54 A ½ a 18 na produkciu športových koní. Tým sa zmenilo aj poslanie ústavu na produkciu koní anglických polokrvníkov a športových koní. MIKUŠ, 70 rokov chovu koní, s. 9.

³¹ Celý podnik hospodáril na 4 000 ha poľnohospodárskej pôdy a choval okolo 3 500 kusov hovädzieho dobytká, 2 000 kusov oviec a 500 kusov koní. MIKUŠ, 70 rokov chovu koní, s. 10 – 11.

³² V tom čase sa v Motešiciach chovalo 134 kusov koní základného stáda, z toho 43 kobýl A 1/1 a 80 A ½ a 11 plemenných žrebcov. MIKUŠ, 70 rokov chovu koní, s. 10 – 11.

³³ Organizácia žrebčína je v porovnaní s pôvodnou podobou odlišná. V tomto období chov tvorili tri špecializované, priestorovo oddelené strediská: 1. Reprodukčné, v pôvodných objektoch žrebčína Horné Mo-

Velitelia a riaditelia žrebčína v rokoch 1923 – 1990

Od začatia chovu koní v roku 1923 až po rok 1990 sa v Motešiciach vystriedalo deväť veliteľov, resp. riaditeľov ústavu.

1. Pplk. rem. Július Görig (1923 – 1927) v Motešiciach pôsobil ako veliteľ žriebarne od jej založenia v roku 1923 až do roku 1927. Za jeho pôsobenia sa vytvorili vhodné podmienky na zriadenie žrebčína.

2. Mjr. rem. Hubert Rudofský (1927 – 1938) zvládol svoju funkciu veľmi dobre a počas jeho vedenia žrebčín prekonal všetky ťažkosti z prechodu Vojenskej žriebarne na dobre prosperujúci žrebčín. V roku 1938 odišiel do Nemecka.

3. Mjr. rem. Hanuš Keil (1938 – 1939) bol pôvodne veliteľom Vojenského žrebčína v Hostouni na Šumave a po jeho evakuácii do Motešíc sa stal veliteľom Vojenského žrebčína v Motešiciach. Vo svojej funkcii pôsobil iba jeden rok, pretože v roku 1939 ho dali k dispozícii protektorátnym úradom ako osobu českej národnosti. Neskôr pôsobil ako manažér motešickej dostihovej maštali vo Veľkej Chuchli.

4. Pplk. Ján Gembala (1939 – 1945) pôsobil ako veliteľ Vojenského žrebčína v Motešiciach počas Slovenského štátu. Počas jeho vedenia nemal najľahšie podmienky, stál na čele žrebčína počas druhej svetovej vojny a v roku 1944 bol žrebčín evakuovaný k Nitre. V roku 1945 ho odvelili na inú funkciu.

5. Plk. MVDr. Július Pernička (1945 – 1959) pôsobil v Motešiciach ako ústavný veterinár od roku 1923 až do roku 1939, keď ako občan českej národnosti musel odísť do Protektorátu. Po skončení druhej svetovej vojny v roku 1945 sa vrátil späť do Motešíc a stal sa veliteľom Vojenského žrebčína. V roku 1949, v čase, keď žrebčín vojenská správa odovzdala do majetku Povereníctva pôdohospodárstva, MVDr. Perničku prepožičali z vojenskej správy štátnej správe a stal sa riaditeľom Štátneho žrebčína. V Motešiciach pôsobil až do odchodu do dôchodku v roku 1959. Za jeho pôsobenia nastal v Motešiciach najväčší rozkvet žrebčína. Zaviedol prísny vojenský poriadok vo všetkých objektoch ústavu. Jeho príchodom sa plemenársky plán od začiatku zameriaval nielen na produkciu koní pre armádu, ale taktiež pre poľnohospodárstvo a na športové účely. Zvýšenú pozornosť venoval aj chovu anglického plnokrvníka. Spolu s hlavným inžinierom Svobodom vyriešil aj krmivovú základňu a dostatok pastvín pre kone aj hovädzí dobytok, ktorého chov sa začal pod jeho vedením rozmáhať.

6. Michal Jagoš (1959 – 1974) sa stal riaditeľom žrebčína po odchode MVDr. Perničku a v tejto funkcii zotrval až do roku 1974. Počas jeho pôsobenia v Motešiciach sa viac venoval poľnohospodárskej a rastlinnej výrobe, pričom chov koní viedol hlavný inžinier Ing. Z. Svoboda.

7. Dušan Kmet' (1974 – 1978) pôsobil na poste riaditeľa štyri roky. Počas tohto obdobia sa snažil o osamostatnenie žrebčína od správy Plemenárskeho podniku v Topoľčiankach a o spojenie s bývalými štátnymi majetkami vo Svinnej, čím by vznikol samostatný Plemenársky podnik. V čase, keď sa to malo uskutočniť, ťažko ochorel a z Motešíc musel v roku 1978 odísť do invalidného dôchodku. Plemenársky podnik v Motešiciach vznikol, avšak sídlom sa stala Svinná.

8. Ing. Ján Kadlec (1978 – 1988) sa stal riaditeľom novovytvoreného Plemenárskeho podniku Motešice so sídlom vo Svinnej. Predtým zastával funkciu riaditeľa Štátneho majetku

tešice – tu sa sústreďujú plemenníci, chovné kobyly, žriebäta do odstavenia. Doplňujúca činnosť strediska je aj jazdecká škola a malé športové oddelenie; 2. Odchovné – žriebareň Cetuna v Bzinciach pod Javorinou, slúžiaca na odchov žrebčiekov od odstavenia do 3 rokov; 3. Výcvikové, Čierna Voda – príprava mladých koní na výkonnostné skúšky.

MISAŘ, Drahoslav. *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha : Nakladatelství Brázda, 2011, s. 230 – 231.

vo Svinnej. Motešice sa stali strediskom chovu koní a vedúcim strediska bol najskôr Otto Krňák a potom Ján Sýkora. Odbornú prácu v chove koní viedli Ing. Z. Svoboda a Ing. K. Peťková. 1. decembra 1988 Ing. J. Kadleca z funkcie riaditeľa odvolali.

9. Ing. Jozef Rosenberg sa stal riaditeľom Plemenárskeho podniku 1. januára 1989. Predtým pracoval ako vedúci úseku technických služieb a od roku 1986 ako ekonomický námestník. Vedúcim strediska chovu koní v Motešiciach sa stal opäť Otto Krňák a odbornú stránku chovu mala na starosti Ing. Katarína Peťková. Hlavným zámerom Ing. Rosenberga bola reorganizácia chovu koní na Slovensku.³⁴

Služobný predpis K – III - 1 Služobná činnosť v ústavoch remontnej správy – Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach, vydaný Ministerstvom národnej obrany v roku 1941, ktorý bol platný od roku 1942, nebol originálom. Vychádzal zo služobného predpisu brannej moci z roku 1925.³⁵

Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach sa mal riadiť podľa služobných predpisov:

a) K-III-1 Služobná činnosť v ústavoch remontnej správy, v ktorom bol podrobne opísaný chod služby vo vojenskom žrebčine – po stránke personálnej, chovnej, poľnohospodárskej, ktorá bola prispôbená chovu koní, po stránke účtovnej, veterinárnej a po stránke vedenia kmeňovej agendy a celkovej administratívy.

b) Sm-29d /Výcvik služieb veterinárnej remontnej a podk. služby/, ktorý uvádza výcvik osôb pridelených k Vojenskému žrebčín.

c) Predpis číslo 213677/6-1940 z 25. 10. 1940 „Chov a odchov vo Vojenskom žrebčine – Smernice“ zaoberajúci sa kŕmnymi dávkami, kŕmnu technikou a celkovým odchovom koní.

d) Iné bývalým MNO – Praha ešte nateraz pre chov koní platných predpisov.³⁶

Dokument obsahuje 32 strán, pričom je rozdelený na dve časti. I. časť mapuje vojenský žrebčín a II. časť vojenské žriebarne. Obe časti, I. a II., majú dve kapitoly, ktoré obsahujú všeobecné ustanovenia a odborné ustanovenia. I. časť: 1. kapitola Všeobecné ustanovenia – účel ústavu, podriadenie, rozdelenie, Veliteľstvo vojenského žrebčína, dvory vojenského žrebčína, pomocná stotina, vedenie počtu remontníctva, technický materiál a odborné prehliadky a 2. kapitola Odborné ustanovenia – chov, chovný plán, skúšanie kobýl, pripúšťanie kobýl, ožrebovanie kobýl, odstavenie a zaradenie žriebät, odchov žriebät, tréning žriebät, kŕmenie, čistenie koní, kovanie, vedenie záznamov, vyradovanie koní. II. časť: 1. kapitola Všeobecné ustanovenia – účel ústavov, podriadenie, rozdelenie, veliteľstvá žriebarní, pomocná stotina, smernice pre vedenie počtu remontníctva, technický materiál a odborné prehliadky a 2. kapitola Odborné ustanovenia – chov, odchov žriebät, tréning žriebät, kŕmenie, čistenie koní, kovanie, vedenie záznamu a vyradovanie koní a žriebät.

Dokument obsahuje ešte dve prílohy – Príloha č. 1 Predpísané počty vojenského žrebčína v Horných Motešiciach a Príloha č. 2 vzor Odhadného protokolu koní odovzdaných vojenským jednotkám a ústavom.

³⁴ MIKUŠ, 70 rokov chovu koní, s. 21 – 24.

³⁵ Išlo o vojenský žrebčín v Hostoune pri Kladne. Išlo o vojenský úrad remontnej služby. Žrebčín vznikol 1. januára 1922 premenovaním z Ústavu pre chov vojenských koní na základe výnosu Ministerstva národnej obrany čj. 318.806-remont.1921. Nachádzal sa v Hostouni (vlastný objekt), v odborných veciach podliehal Tridsiatemu piatemu oddeleniu (remontníctva) Ministerstva národnej obrany a od januára 1927 Druhému oddeleniu (jazdeckta a remontníctva) Prvého odboru Ministerstva národnej obrany, v ostatných veciach Zemskému vojenskému veliteľstvu pre Čechy a od septembra 1925 Zemskému vojenskému veliteľstvu v Prahe. Súčasťou žrebčína bolo veliteľstvo s hospodárskou správou a pomocnou čatou a niekoľko chovných dvorov. FIDLER – SLUKA, *Encyklopedie branné moci*, s. 700.

³⁶ MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383220.

SLUŽOBNÉ KNIHY SLOVENSKEJ ARMÁDY

Spracovalo MNO-II-7 oddel. čís. 35141-II/7-1941

K – III – 1

Služobná činnosť
v ústavoch
remontnej správy

1941

Vydalo Ministerstvo národnej obrany

Kabinet Ministerstva národnej obrany

SLUŽOBNÉ KNIHY SLOVENSKEJ ARMÁDY

K – III – 1

Služobná činnosť
v ústavoch
remontnej správy

Platí od roku 1942

1941

Vydalo Ministerstvo národnej obrany

ČASŤ I.

Vojenský žrebčinec.

Kapitola 1.

Všeobecné ustanovenia.

§ 1.

Účel ústavu.

Účelom vojenského žrebčineca je racionálne a systematicky chovať pre vojenskú správu ušľachtilé a vytrvalé jazdecké kone, schopné ťažkých výkonov.³⁷

Okrem toho je jeho úlohou vypestovať k vlastnej potrebe alebo k potrebe zemského chovu vhodných žrebčov plemenníkov.

§ 2.

Podriadenie.

Podriadenie je stanovené organizačnými predpismi.³⁸

§ 3.

Rozdelenie.

Vojenský žrebčinec sa rozdeľuje:

- a) na veliteľstvo s hospodárskou správou,
- b) na niekoľko dvorov a
- c) pomocnú stotinu.

§ 4.

Veliteľstvo vojenského žrebčineca.

1. Rozdelenie.

Veliteľstvo vojenského žrebčineca sa skladá:

- a) z veliteľa vojenského žrebčineca,
- b) z pomocných orgánov.

³⁷ Postupnou konsolidáciou hypomobilných útvarov čs. armády, predovšetkým ich jazdeckých plukov, vzrástla potreba ušľachtilých jazdeckých koní. Vzhľadom na to, že zemský chov a žrebčiny pod správou ministerstva pôdohospodárstva nedokázali pokryť ani množstvom, ani požadovanou kvalitou nároky na doplnenie a obnovu stavu plukov, rozhodlo MNO zriadiť ďalší ústav remontníctva a po krátkom období bol zriadený žrebčín v Horných Motešiciach. Podobne ako pri vzniku prvého Vojenského žrebčineca v Hostouni predchádzala založenie druhého ústavu remontníctva funkcia vojenskej žriebarne. Podmienky pre chov výkonných a konštitučne tvrdých vojenských koní boli v tejto oblasti mimoriadne priaznivé. Zvolená lokalita bola čiastočne rovinatá, čiastočne členitá s nadmorskou výškou od 240 do 400 metrov. Pôdne pomery boli rozdielne. Podklad časti pozemkov bol vápencový s charakterom hlinitopiesočnatej až štrkovitej pôdy. Tieto parcely boli mimoriadne vhodné na založenie a využívanie kultúrnych pastvín. MISAŘ, *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě*, s. 140.

³⁸ Podriadením Vojenského žrebčineca VPSb /č.380.904 Dôv.II-8-42/ sa vedenie riadilo smerodajnými služobnými predpismi: K – III – 1 Služobná činnosť v ústavoch remontnej správy, Smernica 29 d – Výcvik služieb veterinárnej, remontnej a podkovárskej služby, číslo 213677/6-1940 z 25. 10. 1940 Chov a odchov vo Vojenskom žrebčine – smernice a iným predpisom bývalého MNO – Praha. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383220.

2. Veliteľ žrebčínca.³⁹

Veliteľom vojenského žrebčínca je kvalifikovaný vyšší dôstojník zbraní. Zodpovedá a ručí za výcvik, disciplínu a správny chod služby vo všetkých odboroch a vo všetkých smeroch.

Veliteľovi vojenského žrebčínca prislúchajú práva veliteľa vojenskej jednotky.

Veliteľa vojenského žrebčínca ustanovuje minister národnej obrany.

V odbornej chovateľskej službe je jeho povinnosťou :

- a) odborne viesť chov vo vojenskom žrebčinci podľa chovného plánu;
- b) starať sa o jemu sverený chovný materiál , o jeho riadne udržiavanie, ošetrovanie, kŕmenie a tréning;
- c) prekladať v dohode s dôstojníkom veterinárom návrhy na vyradenie koní a žriebät;
- d) navrhovať účelnú a vyhovujúcu úpravu ubikácií;
- e) viesť a rozvrhovať prídel pasienkov a lúk na pasenie a úrodu a starať sa o ich riadne udržiavanie;
- f) podľa akosti sena viesť výber a prídel sena (mládze) jednotlivým dvorom (oddielom) vojenského žrebčínca;
- g) predkladať v dohode s dôstojníkom veterinárom návrhy na zmeny krmných dávok a
- h) starať sa o správne vedenie kmeňovej agendy.

Veliteľ vojenského žrebčínca vedie odborný výcvik vojenskému žrebčincu pridelených dôstojníkov a poddôstojníkov z povolania a má právo sverovať prideleným dôstojníkom služobné výkony vo všetkých odboroch služby , a to v takom rozsahu, aby sa mohli úspešne zdokonaľovať vo všetkých odvetviach odbornej služby.

3. Pomocné orgány veliteľa.

Pre vykonávanie zdravotníckej, hospodársko-správnej a poľnohospodárskej služby má veliteľ vojenského žrebčínca k dispozícii pomocné orgány, a to:

- a) prideleného dôstojníka,
- b) lekára ústavu,
- c) zverolekára ústavu,
- d) dôstojníka hospodárskej správy,
- e) poľnohospodárskeho referenta (proviantného dôstojníka, agronoma).

4. Pridelený dôstojník.

K riadnemu výškoleniu v chove koní a k zdokonaleniu správneho posudku o nich atď. pridelí ministerstvo národnej obrany VS vojenskému žrebčincu trvalo alebo dočasne jedného alebo aj viacej mladších dôstojníkov zbraní, alebo tiež aj dôstojníkov veterinárov.

Pridelený dôstojník koná vo vojenskom žrebčinci vojenskú a odbornú službu podľa pokynov veliteľa.

Dôstojník zbraní poradím najstarší zastupuje veliteľa za jeho neprítomnosti a vedie podľa jeho nariadení v prenesenej právomoci výkon služieb.

Podľa pokynov veliteľa vedie vojenský výcvik.

³⁹ Prvým veliteľom Vojenského žrebčína v Horných Motešiciach bol pplk. rem. Hubert Rudolfský (1927 – 1938), pred ním ešte zastával funkciu veliteľa žriebarne pplk. rem. Július Görig (1923 – 1927), ďalší velitelia v tejto funkcii boli mjr. rem. Hanuš Keil (1938 – 1939), pplk. Ján Gembala (1939 – 1945). MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 10 – 11.

Treba poznamenať, že v auguste 1942 bol pridelený npor. jazd. Viktor Hönisch JPO 2 k Vojenskému žrebčincu, pričom zaujal funkciu zástupcu veliteľa Vojenského žrebčína. K ústavu bol pridelený výnosom MNO č. 103.064/Döv.II/3-1942.

VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383220.

Nasledovali velitelia – plk. MVDr. Július Pernička (1945 – 1959), Michal Jagoš (1959 – 1974), Dušan Kmet' (1974 – 1978), Ing. Ján Kadlec (1978 – 1988), Ing. Jozef Rosenberg od roku 1989.

MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 11.

5. Lekár ústavu.

Lekársku službu v ústavoch remontnej správy vedie vojenský alebo smluvný civilný lekár. Čo sa týka liečenia vojenských a iných osôb lekármi vojenskými (civilnými smluvnými), vid' príslušný predpis. Tento predpis stanoví tiež odber liekov a obväzového materiálu.

6. Zverolekár ústavu.

1. Dôstojník veterinár, pridelený voj. žrebčincu, pracuje spoločne s veliteľom na zveľadení a zdokonalení chovu. pri svojej služobnej činnosti sa prejavuje platnými služ. predpismi a nariadeniami vet. správy.

2. Všetky poznatky hlási veliteľovi, ktorému je poradným a výkonným orgánom. Koná profylaktické opatrenia k udržaniu zdravotného stavu chovného materiálu. Po hygienickej stránke stará sa o zdravé umiestnenie koní vo stajniach a na pastvách, o krmivo a napájanie, a to najmä v dobe prechodu od kŕmenia suchým krmivom ku kŕmeniu zeleným krmivom a obrátene.

3. Osobitnú starostlivosť venuje hygiene a profylaksii nákazlivých chorôb kobýl a žriebät.

4. Pri onemocnení koní musí byť vždy pohotový k okamžitému zásahu. Podpísaným pravidelným zdravotným prehliadkam venuje čo najväčšiu starostlivosť a koná ich raz do týždňa za prítomnosti veliteľa (zástupcu) ústavu. Mimoriadnu starostlivosť musí venovať vzrastu a ošetrovaniu kopýt. Dôstojník veterinár je veliteľom kontumačnej stajne pre nemocné kone. Personál týchto stajní je mu priamo podriadený.

5. Dva razy ročne koná špeciálnu prehliadku očí všetkých koní a žriebät a zisťuje potrebné rozmery žriebät (výšku, objem holene a hrudníka atď.). Kontroluje pravidelné váženie žriebät, okrem váženia jarného a jesenného.

6. Dôstojník veterinár vedie v príslušnej evidencii a poriadku domácu lekárničku so všetkými potrebnými obväzmi, nástrojmi, dezinfekčnými prostriedkami a lekárnickým zariadením.

7. Vedie odbornú veterinárnu výchovu poddôstojníkov a mužstva.

8. Je zodpovedný za správne vedenie kmeňovej agendy konstva ústavu podľa predp. B-IV-la za vedenie agendy chovného materiálu podľa § 12.

7. Dôstojník hospodárskej správy.

V hospodársko-správnych veciach je poradcom a výkonným orgánom veliteľa dôstojník hospodárskej správy.

Všetok materiál ústavu spravuje správca skladiska, pridelený hosp.-správ. dôstojníkovi, okrem materiálu, svereného proviantnému dôstojníkovi poľnohospodárskej správy. Ak ho niet, prevezme túto funkciu dôst. hosp. správy. Spravuje a určuje konkrétnu n náležitosť naturálií podľa platných predpisov a nariadení, kontroluje a účtuje príjmy a výdavky poľnohospodárstva.

9. Proviantný dôstojník poľnohospodárskej správy.

Poľnohospodársku produkciu načim zásadne prispôsobovať k potrebám ústavu remontnej správy. Chov koní a jeho požiadavky sú na prvom mieste, poľnohospodárske podnikania na druhom mieste; je teda hlavnou úlohou proviantného dôstojníka poľnohospodárskej správy zriadiť riadne pasienky a lúky.⁴⁰

Spravuje hospodárstvo a je v tomto odbore poradcom veliteľa ústavu. Hlavnú starostlivosť venuje zakladaniu, udržiavaniu a zlepšovaniu stálych pasienkov a produkcií, priro-

⁴⁰ Na poľnohospodárske práce sa mal využívať výlučne personál na to určený, na každom dvore sa mala nachádzať jedna zložka určená na hospodársku prácu, nie však personál, ktorý mal vykonávať dozor nad chovným a plemenným materiálom. Velitelia dvorov nemali byť na poľnohospodárske práce využívaní vôbec. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

dzených a umelých lúk (krmnú produkciu, hlavne produkciu sena). Vede podľa pokynov veliteľa ústavu, ktorému je priamo podriadený, celú poľnohospodársku správu.

Navrhuje:

1. osevný plán pre všetky pozemky, určené na obrábanie;
2. plán na zakladanie stálych pasienkov a umelých lúk, priam tak na zlepšovanie doterajších lúk, pričom dbá na pokyny veliteľa ústavu pri voľbe a polohe pozemkov a zostavuje podľa svojich odborných znalostí a skúseností vhodnú a účelnú trávovú smes;
3. plán na hnojenie pasienkov, lúk a pozemkov;
4. plán na zakladanie nových, zlepšovanie doterajších a zrušenie nevyhovujúcich ovocných alebo zeleninárskych záhrad, alejí, parkov atď.;
5. krmné dávky pre hovädzí dobytok sústavne podľa smerníc ministerstva národnej obrany (VS).

Osobne:

- a) vedie všetky vyššie uvedené úkony, pokiaľ ich schválilo ministerstvo národnej obrany (VS);
- b) vedie chov hovädzieho dobytk⁴¹;
- c) so súhlasom veliteľa ústavu prijíma a prepúšťa robotníkov za dennú mzdu, určuje ich pracovný čas a prerokúva s ich zástupcami kolektívnu zmluvu v dohode s MNO;
- d) zostavuje výplatné listiny robotníkov nádeníkov a dozerá nad všetkými poľnohospodárskymi zamestnancami;
- e) v dohode s veliteľom ústavu disponuje so záprahmi, ktoré sú určené na hospodárske;
- f) robí prípravy na siatbu a obstaráva siatbu a sberanie úrody na pozemkoch, ktoré majú byť kvalifikované. Dobu kosby sena určuje zásadne v dohode s veliteľom ústavu;
- g) zakladá skúšobné polia;
- b) uchováva všetky plodiny a hospodárske produkty, s ktorými disponuje ministerstvo národnej obrany, okrem sena, mládzde, krmnej slamy a steliva, ktoré prevezme z úrody komisionálne veliteľstvo ústavu;
- ch) vedie účty naturálií;
- i) podľa príslušných predpisov zodpovedá za zásoby, ktoré spravuje a za živý a mŕtvy inventár (úžitkové kone a hovädzí dobytok); vedie potrebné hospodárske inventáre a
- j) vedie bežné hospodárske práce, o ktorých predkladá mesačnú zprávu.

Vede o úprave a využití pozemkov, o úrode obilia a sena, o kŕmení dobytk a úžitkových koní, o hospodárskom zariadení a jeho amortizovaní atď. záznamy a účtovné knihy podľa podvojného účtovníctva tak, aby bolo možné kedykoľvek zistiť stav a výnos hospodárstva.

Peniaze prijíma, vydáva a účtuje dôstojník hospodárskej správy. Robí dvakrát do roka inventúru živého a mŕtveho inventára.

Napokon navrhujú hospodárskej správe:

1. všetky položky vyplývajúce z poľnohospodárstva k rozpočtu;
2. nákup hospodárskych potrieb, nového inventára, opravy a predaj starého inventára a hospodárskych produktov podľa vydaných predpisov.

⁴¹ Čo sa týka ostatnej živočíšnej výroby, tak sa v žrebčine choval aj hovädzí dobytok a ovce. Chov hovädzieho dobytk – pôvodne sa tu chovalo iba 34 dojníc, ktoré slúžili na produkciu mlieka pre zamestnancov. Následne po postavení dvoch kraviární sa zvýšil počet kráv až na 150 kusov. V roku 1959 sa pristúpilo k cieľavedomej plemenárskej práci, a to privezením 24 vysokoteľných originálnych simentálskych jalovíc a jedného plemeného býka zo Švajčiarska, čo vyústilo až k uznaniu kmeňového chovu hovädzieho dobytk. Okrem kraviární sa na chov dobytk využívali aj ďalšie objekty. Na Letnom majeri boli umiestnené letné jalovičky a jeden plemenný býk, na Bobote mladé plemenné býčky určené na aukčné trhy a odstavené teľatá. Po zlúčení so Svinnou choval Plemenársky podnik približne 3 500 kusov hovädzieho dobytk, z toho cca 950 dojníc. Okrem hovädzieho dobytk sa počas existencie Vojenského žrebčína chovalo aj menšie množstvo ošípaných, ktoré slúžili na produkciu odstavčiat pre zamestnancov a na produkciu mäsa do vojenskej kuchyne. V roku 1948 sa chov ošípaných zrušil. MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 30 – 31.

§ 5.

Dvory vojenského žrebčínca.⁴²**Účel a rozdelenie.**

Vo vojenských dvoroch ústavu remontnej správy umiestňuje sa chovný a úžitkový materiál, a to ako kone, žriebätá, tak aj živý a mŕtvy inventár. Podľa katastrálnej výmery pozemkov sú opatrené potrebnými budovami (obytnými a hospodárskymi) a delia sa:

- a) na materské dvory a
- b) na dvory ročníkov žriebät.

Každému dvoru je pridelená na služobné výkony časť pomocnej stotiny.

Velitelia dvorov sú rotníci a poddôst. z povolania, pridelení k remontnej správe. Ku každému dvoru je tiež pričlenená jedna poľnohospodárska složka pre hospodárske práce. Hospodárske stredisko je zriadené vo dvore, v ktorom je ubytovaný poľnohospodársky referent.

§ 6.

Pomocná stotina.

Pomocná stotina zahŕňa vo svojom kmeňovom počte všetky osoby, kone, žriebätá a vozidlá ústavu remontnej správy.

⁴² 1. Štvrtý dvor (IV) – v tomto objekte boli umiestnené plemenné žrebce, stádo matiek – kobýl – a cicajúce žriebätá. Na tento účel slúžili dve boxové maštale pre plnokrvné kobyly a štyri voľné maštale pre polokrvné kobyly, z toho jedna veľká pre kobyly bez žriebät a tri menšie pre kobyly so žriebätami. K tomuto objektu patrila aj novopostavená boxová pôrodnica a veterinárna ošetrovňa. Pri pôrodnici bola pristavená podkúvačská dielňa. Pred maštalami boli priestrané výbehy. Pre pridruženú výrobu boli v tomto objekte vyčlenené dve kraviarne s výbehmi pre dojnice.

2. Bobot – tento objekt slúžil na ustajnenie odstavených žriebät, kobyliiek, ktoré tu zostávali do tretieho roku. Ustajňovali sa tu aj kobyly, ktoré sa pred ožrebením vrátili späť na IV. dvor. Pre ne boli vyhradené štyri voľné a tri boxové maštale s priestranými výbehmi a s pohybovou dráhou okolo objektu. Súčasťou komplexu bola maštaľ na výkrm mladých býčkov. Objekt bol vzdialený asi 3 km južne od Motešíc smerom na Bánovce nad Bebravou.

3. Letný majer – v tomto objekte boli umiestnené odstavené žriebätá, žrebčeka, ktoré tu zostávali do veku troch rokov. Boli tu tri voľné a tri boxové maštale. Pred maštalami boli priestrané výbehy a za nimi pohybová dráha. Tento objekt bol vzdialený cca 3 km severne od Motešíc smerom na Trenčianske Teplice. Pri každom z týchto objektov sa nachádzal prístrešok na seno a v blízkosti sa nachádzali pasienky pre kone.

4. Krytá jazdiareň. Žrebčín v Motešiciach bol jediným ústavom na chov koní na Slovensku, kde nebola vybudovaná krytá jazdiareň. Kone sa museli trénovať vonku, čo spôsobovalo pri nepriaznivom počasi značné problémy. S výstavbou krytej jazdiarne sa začalo až v roku 1983; nachádzala sa vedľa dvora IV. a do prevádzky ju dali v roku 1988. V objekte boli pod jednou strechou, okrem plochy na jazdenie, po oboch stranách boxové maštale pre dostihové a športové kone vo výcviku. Na poschodí sa nachádzali prevádzkové miestnosti, ubytovne a tribúny. Jazdiareň, o ktorej sa hovorilo ako o najpriestranejšej v strednej Európe, mala vnútorné rozmery 92 x 45 m a vonkajšie 116 x 96 m. Vedľa nej bolo voľné parkúrové kolbisko.

5. Prvý dvor (I) – budovy v tomto objekte slúžili ako zájazdový hostinec. Neskôr, po zriadení Vojenského žrebčína, slúžili budovy ako kancelárie a ako kasárne pre vojakov. V neskoršom období bola v jednej z budov umiestnená kuchyňa a jedáleň a druhá budova slúžila na ubytovanie slobodných zamestnancov a na účely skladov. Kancelárie sa presťahovali do vedľajšej budovy, kde pôvodne bývali riaditeľ a hlavný inžinier.

6. Druhý dvor (II) – išlo vlastne o hospodársky dvor; bola v ňom umiestnená sýпка a čerpadlo na pohonné látky. Nachádzali sa tu tri menšie maštale s boxovým ustajnením na príležitostné potreby. Pôvodne dve maštale slúžili pre záprahové kone, istý čas aj pre kone vo výcviku a jedna maštaľ pre dostihové kone.

7. Tretí dvor (III) – v tomto objekte boli umiestnené športové kone a kone vo výcviku, a to konkrétne vo dvoch maštaloch. Išlo o starý objekt, maštálne priestory sa adaptovali až neskôr. Nejaký čas tam boli umiestnené aj dojnice, potom sa presunuli do novovybudovaných kraviarní.

8. Piaty dvor (V) – nachádzala sa tu jedna maštaľ, ktorá pôvodne slúžila na umiestnenie koní vo výcviku a neskôr sa používala ako karanténna maštaľ.

9. Stará podkúvačská dielňa (kováreň) – bola umiestnená v krajnej budove vedľa V. dvora pri ceste smerom na Neporadzu. Pracovali tam odborníci podkúvači, ktorí sa starali o zdravotný stav kopýt koní a žriebät, robili korektúry kopýt, podkúvanie záprahových, dostihových a športových koní, vypaľovali znaky žriebätám pri odstavě a dospelým koňom pri zaraďovaní do chovu alebo pri predaji. Neskôr bola táto dielňa premiestnená na IV. dvor do budovy pôrodnice. MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 25 – 29.

Veliteľ.

Veliteľ pomocnej stotiny je zástupca veliteľa ústavu alebo pridelený dôstojník zbraní.

Rozdelenie.

O rozdelení vid'. Organizačné predpisy.

Povinnosti rotmajstrov a poddôst. z povolania, ktorí sú pridelení k ústavu.

Povinnosťou rotmajstrov a poddôst. z povolania je udržiavať v im podriadenej pomocnej skupine vojenskú kázeň a poriadok, starať sa o jej riadny a odborný výcvik. Podľa rozkazov (nariadení) veliteľa ústavu starajú sa o kobyly a žriebäť, čo sa týka ich udržiavania, zdravia a starostlivosti. Taktiež sa starajú o iný štátny majetok (inventár). Sú povinní starať sa o individuálne kŕmenie a systematický tréning koní a žriebäť. Sú zodpovední za správne úsporné hospodárenie so sverenými zásobami krmiva.

Čo sa týka chovu koní, je ich povinnosťou osvojiť si odborné vedomosti a skúsenosti do takej miery, aby zaručovali bezvadný chod odbornej služby v ústave remontnej správy.

Rotmajstri podkúvači konajú odbornú podkúvačskú službu podľa príslušných ustanovení služobných predpisov, platných pre túto službu.

Účtovný, manipulačný a početný poddôst. z povolania, konajú službu podľa predpisov platných pre tú-ktorú službu.

Poddôstojníci a mužstvo.

Hodnostníci, ktorí konajú službu v ústavoch remontníctva, musia podporovať vo všetkých služobných výkonoch činnosť rotmajstrov a poddôst. z povol., ktorým sú služobne pridelení. Individuálna znalosť koní a žriebäť im sverených je bezpodmienečne potrebná. Hlavnú starostlivosť venujú disciplinovanosti a poriadkumilovnosti u podriadeného mužstva, kŕmeniu, ošetrovaniu a tréningu koní a žriebäť. Všetky vzniklé závady a poklesky sú povinní ihneď hlásiť rotmajstrom-veliteľom alebo poddôst. z povol.

Nakoľko služba v ústavoch remontnej správy je osobitného rázu, je k nej treba mužstva spoľahlivého a pokiaľ možno v poľnohospodárstve oboznámeného. Toto mužstvo musí byť tiež náležite poučené, aby svojmu priamemu predstavenému hneď hlásilo každé, i len zdanlivo nepatrné zranenie a každé i sebamenšie ochorenie koní alebo žriebäť.

Ide hlavne o vystihnutie a včasné hlásenie všeobecných príznakov onemocnenia, ako sú skleslosť, (malátnosť), zamyslenosť, nepokoj, kašeľ, nežravosť atď.

Povinnosťou dozorných vojakov (pastierov koní) je tiež starostlivo pozorovať kobyly a žriebäť jednotlivých stád ako na pastve, tak aj vo stajniach, čím sa prriede rozličným škodlivým a nebezpečným následkom.

§ 7.

Vedenie počtu remontníctva.

Smernice pre vedenie počtu osôb remontníctva sú obsiahnuté v služobných predpisoch.

§ 8.

Technický materiál.

Potrebný technický materiál prideľuje ministerstvo národnej obrany (VS). Veliteľstvo ústavu vedie tento materiál v presnej evidencii a stará sa o jeho riadne a úsporné udržiavanie.

§ 9.

Odborné prehliadky.

Odborné ústavov remontnej správy nariaďuje z prípadu na prípad ministerstvo národnej obrany (VS).

O všetkých vojenských a administratívnych prehliadkach platia príslušné predpisy.

Poznámka: Mimoslužobné návštevy týchto ústavov môžu konať vojenské alebo civilné osoby len so svolením veliteľa dotyčného ústavu, ktorý každé takéto povolenie hlási mesačne MNO (VS) (o každom povolení robí záznam).

Kapitola 2. Odborné ustanovenia.

§ 6.

Chov.

1. Všeobecné zásady.

K chovným účelom má vojenský žrebčinec istý počet chovných kobýl anglického a arabského pôvodu a istý počet plemenných žrebčov. Prehľad početného stavu viď v prílohe č. 1.⁴³

Žriebäť sa odchovávaajú vo vojenskom žrebčine zásadne do dovŕšenia 4. roku, kedy ich ministerstvo národnej obrany VS komisionálne prideli jednotlivým útvarom jazdeckta, delostrelectva, stredisku pre výcvik remont atď.

Plemenitba.⁴⁴

2. Smernice pre plemenitbu.

Smernice pre plemenitbu vo vojenskom žrebčinci sú obsiahnuté v chovnom pláne. Základnou a podstatnou podmienkou pri plemenitbe vo vojenskom žrebčinci musí byť snaha o všeobecnú vyrovnanosť v stádach a aj v ročníkoch žriebäť. Teda nejde tu o vypestovanie

⁴³ Zo začiatku tvorilo základ chovného stáda 31 chovných kobýl, ktoré boli presunuté z vojenského žrebčína v Hostouni. Podľa pôvodu bolo ich zloženie takéto: 10 anglických plnokrvných, 20 anglických polokrvných kobýl Furioso, Pryedswit, North Star, Star of Hannover a jedna kobyla angloarabská. Stádo kobýl bolo v prvých dvoch desaťročiach existencie žrebčína málo vyrovnané. Príčinou variability boli rozmanité pôvody kobýl, ktorým bol v prvej etape šľachtienia pripáraný väčší počet neoverených plemenníkov. Výkonnosť potomstva anglických plnokrvných kobýl bola preverovaná na dostihoch. V posledných predvojnových rokoch (1937 – 1938) sa chovalo v žrebčine 90 chovných kobýl. Počas mobilizácie v roku 1938 premiestnila správa ústavu remonitníctva do Horných Motešíc chovné stádo Vojenského žrebčína Hostoun. Hlavný dôvod presunu bola oprávnená obava z prípadného zabratia tohto žrebčína nemeckou armádou. Výsledkom tohto opatrenia bolo dočasné zlúčenie oboch žrebčínov. Vznikom samostatného Slovenského štátu prešiel žrebčín do správy jeho ozbrojených zložiek. Tým bol uchránený pred prevzatím Wehrmachtom. Princíp chovu a kontinuita plemenitby boli zachované bez negatívnych vplyvov až do jesene 1944. Záver vojny (jesen 1944 a jar 1945) bol pre žrebčín dosť dramatický. Vojenské udalosti si vynútili jeho evakuáciu. Počas presunov mali kone nedostatok krmiva a starostlivosti, stále hrozilo nebezpečenstvo zranenia a na kone bol vyvíjaný aj psychický nátlak v dôsledku bojových aktivít. Časť koní bola zabraná na vojenské operácie a mnohé uhynuli od hladu. Z 235 koní dorazilo do Urmína v okolí Nitry iba 140 kusov. Po oslobodení začalo MNO obnovu žrebčína a jeho chod sa začal 1. januára 1946. Na rozdiel od predvojnovej etapy šľachtienia bolo prioritou vojenského žrebčína dodávať štátnym žrebčinom ušľachtile, konštitučne tvrdé a výkonné plemenníky na korekciu vlastností zemského teplokrvného chovu. Tento zámer súvisel so zmenou povojnovej koncepcie obnovy armády, v ktorej hypomobilné útvary postupne nahrádzali motorizované jednotky. Za kmeňové plemenníky, ktoré mali konsolidovať vlastností anglického polokrvného stáda, boli vybraté: Adbritus, 1933, po Alter Draher, z Brisant; Alipaša, 1939, po Ladro, z Alemania; Furioso X K, 1931, po F IV K, z 296 F K; Furioso XV Mot, 1936, po 34 F XII, z 71 Przedswit VIII; Star of Hannover II, 1929, po Star of Hannover, z 87 Peregrin. 1. januára 1949 bol žrebčín prevzatý do správy Povereníctva poľnohospodárstva. Jeho chovný cieľ zostal zachovaný. MISAŘ, *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě*, s. 141 – 144.

⁴⁴ Vo februári 1941 Ministerstvo národnej obrany podalo návrh Ministerstvu hospodárstva na vymenovanie riaditeľa štátneho žrebčína v Topoľčiankach Dr. Jána Zbořila do funkcie poradcu pre plemenné otázky Vojenského žrebčína v Motešiciach, ktorý vo svojom odbore ako špecialista na Slovensku pracoval už od roku 1919 a bol jediným znalcom celej chovateľskej situácie.

VHA Bratislava, f. MNO obyčajné 1939 – 1945, šk. č. 107, inv. č. 113.

niekoľko mimoriadne cenných a vzácných jedincov, ale o všeobecnú produkciu dobrých a ušľachtilých jazdeckých koní.

Na to treba predovšetkým dobrých plemenníkov a spôsobilé matky; tieto dve okolnosti našim mat' v pozornosti, sú hlavnou úlohou všetkých zainteresovaných činiteľov.

Riadnym a tvrdým odchovom žriebät dosiahne sa žiadaných výsledkov.

3. Pripúšťacie obdobie.

Pripúšťacie obdobie trvá od 1. septembra do 10. júla budúceho roku. Veliteľstvo vojenského žrebčínca odošle každého roku do 1. augusta ministertvu národnej obrany (VS) návrh, ktorých žrebčov ku ktorým kobylám pripáriť. Ministerstvo národnej obrany (VS) potom rozhodne o konečnom prídiele žrebčov plemenníkov. V pripúšťacom období je povinnosťou odborného personálu vynasnažiť sa, aby sa dosiahlo, pokiaľ je to možné, najväčšej žrebnosti kobýl, ktorá nemá za normálnych pomerov a okolností klesnúť pod 75% pripustených kobýl.

4. Doba pasenia.

Doba pasenia sa začína 16. mája a končí 30. septembra. Začiatok a koniec doby pasenia, ak je treba pre nedostatočnú vegetáciu alebo nepriaznivé počasie, môže byť zmenený, ak predloží veliteľstvo ústavu ministerstvu národnej obrany VS zavčasu a riadne odôvodnenú žiadosť.⁴⁵

5. Dopĺňovanie chovného materiálu.

Žrebčov plemenníkov zaobstaráva ministerstvo národnej obrany (VS) buď nákupom od súkromníkov, požičiavaním od ministerstva hospodárstva, alebo z vlastného chovu.⁴⁶

Chovné kobyly sa dopĺňujú zariadením potrebného počtu 5 ročných spôsobilých kobýl z vlastného chovu, alebo tiež nákupom zo súkromného chovu.

Žriebätá zo súkromných žrebčíncoz kupuje vojenská správa len výnimočne. Novoprevzaté žriebätá cudzieho pôvodu (alebo chovný materiál) musia byť ostatných osobitne umiestnené a podrobené predpísanej kontumácii.

Po malleinizácii pozoruje žriebätá každý deň dôstojník veterinár, ktorému musia byť hneď hlásené akékoľvek zmeny ich zdravotného stavu.

Dôstojník veterinár vypracuje plán, podľa ktorého sú žriebätá umiestnené tak, aby bola vylúčená ich výmena v čase kontumácie a uľahčená kontrola ustájenia. Presvedčí sa každý deň prehliadkou o tom, či je toto dôležité nariadenie presne vykonávané a dodrživané.

⁴⁵ V roku 1923, pri vzniku žrebčína, bola na vtedajšom veľkostatku výmera pôdy 300 ha, z toho tvorili trvalé trávnaté porasty iba 30 ha. Na účely Vojenskej žriebarne sa zatravnila ešte aj časť ornej pôdy. Pri prevzatí žrebčína rezortom PPLH 1. januára 1949 bola celková výmera pôdy 326 ha, z toho 273 ha ornej pôdy. Prevzatím Šľachtiteľskej stanice Horňany, v roku 1960, sa zvýšila poľnohospodárska pôda asi o 210 ha a v roku 1973 pribudli k žrebčínu aj pozemky z obcí Petrova Lehota a Peťovka. Tým sa výmera poľnohospodárskej pôdy zvýšila o ďalších 1 100 ha. Žrebčín teda hospodáril približne na 1 636 ha pôdy. Vzhľadom na podmienky podhorského hospodárenia ústav pestoval tieto plodiny: z obilnín jačmeň, pšenicu a ovos; na ornej pôde krmoviny – lucernotrávne a ďatelinotrávne miešanky, kukuricu na siláž; okopaniny – cukrovú a krmnu repu.

MIKUŠ, 70 rokov chovu koní, s. 31.

⁴⁶ O úzkej spolupráci vojenskej správy a ministerstva hospodárstva sa hovorí aj v zborníku z roku 1944: „Dopĺňovacia správa koní, hoci dochováva si kone vo vojenskom žrebčine – je odkázaná na domáci nákup, ktorého stav je takýže potrebu zaokryje. Aby chov koní umožnila a jeho výsledok z každej stránky bol ten najlepši, prepožičiava žrebce i do štátneho žrebčína a tým náš chov je odolný a silný, takže i pre vojakov vyhovuje z každej stránky.“ VHA Bratislava, f. ŠZ X. 438 – 441, šk. č. 28. Armáda v obrane a práci – päť rokov budovateľskej činnosti slovenskej armády. Zväzok II, s. 131 – 144, Npor. pech. František Korček. Budovateľská činnosť složiek vojenskej správy.

Zmena umiestnení koní v stajni sa deje výlučne na rozkaz dôstojníka veterinára. Žriebätá, umiestnené v jednej stajni, malleinizujú sa vždy razom, nikdy nie po skupinách. Pri kontumácii v čase pasenia sú žriebätám, ktorých sa pasenie týka, vykázané osobitné miesta k paseniu ako aj osobitné výbehy. Právne chyby žriebät, kúpených remontnou komisiou, musia byť remont. komisiou telegraficky oznámené v čase zákonom stanovenom. Klasifikačné chyby, ktoré remontná komisia nepoznačila, načim tejto hneď po zistení hlásiť.

6. Označovanie koní a žriebät.

Koňom vojenského žrebčínca sa vypaľujú tieto znamenia:

Kobylám (matkám) na ľavej strane krku asi 4 cm pod hrebeňom hrivy číslo kmeňovej knihy;

žriebätom v ľavej sedlovej polohe začiatkové písmeno otcovho mena, v pravej arabskými číslicami bežné číslo narodenia. Toto číslo začína u každého žrebca pre jeho potomkov jednotkou (1), potom sa postupuje podľa dát narodenia. Okrem toho má byť každému koňovi, narodenému vo vojenskom žrebčinci vypálená značka vojenského žrebčínca na ľavom zadnom stehne (podľa nariadeného vzoru).

§ 2.

Chovný plán.⁴⁷

Základom každého vyspelého chovu je presne stanovený chovný plán. Smernice chovu pre vojenský žrebčinec⁴⁸ sú obsiahnuté v chovnom programe, vydané osobitným nariadením MNO (VS).

⁴⁷ V roku 1939 bola zriadená Komisia pre otázky chovu koní, ktorá bola poradným orgánom Ministerstva hospodárstva. Komisia sa skladala zo zástupcu ministerstva hospodárstva ako predsedu komisie, zástupcu MNO, zástupcu Zemědělskej rady pre Slovensko a dvoch zástupcov a dvoch náhradníkov z radov praktických chovateľov /po jednom zástupcovi a náhradníkovi z obvodu štátneho žrebčína v Nitre a Prešove/. Referentom komisie bol referent chovu koní z Ministerstva hospodárstva a vedúci úradníci štátnych ústavov pre chov koní boli prizvaní na zasadnutie komisie podľa potreby. VHA Bratislava, f. MNO, prezidiálne, r. 1939, šk. č. 5, inv. č. 5544.

Komisia sa zaoberala reorganizáciou štátnych ústavov pre chov koní, ako aj otázkou dôležitosti zachovania terajších stád plemien Nonius, Lipican a Arab v štátnom žrebčíne v Topoľčiankach. Nonius mal v budúcnosti nahrádzať v hospodárstve aj v armáde chladnokrvného koňa. Bolo nutné doriešiť aj stádo anglického plnokrvníka, pretože k úhrade zemských plemenníkov bolo potrebné stádo asi 50 kobýl a 120 kusov dorastu. Riaditeľ žrebčína v Topoľčiankach Dr. Zbořil navrhoval dve riešenia. Prvý návrh spočíval v tom, že by bol Vojenský žrebčín v Horných Motešiciach premenený na vojenskú žriebareň a tamojšie anglické kobyly by v potrebnom množstve prevzal žrebčín Topoľčianky. Spomínaný žrebčín by časť svojho dorastu umiestnil v žriebarni v Motešiciach, s cieľom dochovania. Prebytočný dorast v Horných Motešiciach by zostal k dispozícii vojenskej správe na dochovanie pre remonty. Cieľom žriebarne v Motešiciach by bol odchov zo zemského chovu vykúpených žriebät pre remonty pre vyššie veliteľstvá. Druhý návrh počítal s alternatívou, že si vojenská správa chce ponechať a udržiavať žrebčín v Horných Motešiciach ako taký; v tom prípade by nebolo nutné zriaďovať v Topoľčiankach zvláštne stádo anglických kobýl. Z Motešíc by boli zakúpené každoročne 1-ročné žrebčeky v potrebnom množstve, ktoré sa následne dochovávajú v žrebčíne v Topoľčiankach. V takom prípade by bolo žiaduce nadviazať v chovateľskej práci čo najužší kontakt s vojenským žrebčínom, aby sa bral ohľad aj na potreby zemského chovu. Zástupca MNO major MVDr. Ferjenčík sa priklonil k druhému návrhu, ktorý počítal so žrebčínom v Horných Motešiciach ako takým. VHA Bratislava, f. HVV, dôverné, 1939, šk. č. 99, inv. č. 105665.

⁴⁸ Potrebné smernice boli vydané pod číslom 383.322 Dôv.II/8-HÚ/1942 a ďalšie pod číslom 505.095 Dôv. II/8-HÚ/1943, a to na základe služobného rokovania v Motešiciach, kde dňa 14. I. 1943 v prítomnosti ministra, p. plk. Bodického, pplk. int. Slavkovského a npor. hosp. J. Fila bol celý právny stav veliteľovi Vojenského žrebčína pplk. Gembalovi vysvetlený zástupcom ŠPÚ Dr. J. Suranom a na mieste boli odovzdané potrebné smernice.

VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

Chovný plán vojenského žrebčínca⁴⁹ sleduje tieto ciele:

1. Vypestovať čistokrvnou plemenitbou ušľachtilé kone jazdecké, pôvodu anglického alebo arabského, alebo angloarabského a anglonormanského. Ako nový chovný druh zaviedie sa plemenitby Nónia. Kôň z vojenského žrebčínca musí byť pri silnej súmernej kostre ušľachtilý, rázu čisto jazdného, dobrého temperamentu a s veľmi dobrým chodom⁵⁰;
2. zaistiť veľmi dobrých plemenníkov pre potrebu vlastného ústavu;
3. podľa okolností vypestovať vodných plemenníkov pre zemský chov;
4. doplňovať počet chovných kobýl, pričom načim venovať pozornosť ich stálemu zdokonaľovaniu a rasovému vyrovnaniu;
5. racionálny a tvrdý chov žriebäť, spojený so systematickým výcvikom (tréningom).

§ 3.

Skúšanie kobýl.⁵¹

V prvom pripúšťacom období sa skúšajú kobyle každý deň v ranných hodinách v materskom dvore. Kobyle, používané na ťahanie alebo pod sedlom, skúšajú sa aspoň tri razy do týždňa.

⁴⁹ Žrebčín v Horných Motešiciach bol zameraný na chov anglického plnokrvníka, anglického polokrvníka a chov arabského čistokrvného koňa. Takmer od založenia žrebčína chovali okrem ušľachtilého polokrvníka aj anglického plnokrvníka. Ich výkonnosť skúšali na dostihovej dráhe vo farbách vojenskej maštale Remú a neskôr na štátnom závodisku v Jure a Bratislave – v Starom háji, ako aj na zahraničných dostihových dráhach. V chove anglického plnokrvníka sa tu vystriedali do roku 1990 tieto plemenné žrebce: Oliwer Twist, Coastquard, First Start, Adbitrus, Alipaša, Napoli, Orientale, Árkász, Pierot, Lotos, Lyon, Astyanax, Sylfou, Cent, Myjavan, Hugben, Toxin, Filippy, Flying Star, Časpal, Sapo, Seal, All Tiger, Hviezdar, Vilnius, Mys, Justus, Lorenzo, Dunsany, Ron Stevens, Nobelstern, Nicky's Rock. Chovateľsky najúspešnejšia matka motešického stáda bola Bledule. Chov anglického plnokrvníka bol okrem vlastného plemenného materiálu doplňovaný nákupom z plnokrvného žrebčína v Napajedlách a importom koní hlavne z Írska, Francúzska, Anglicka, bývalého ZSSR, Poľska a Maďarska. Žrebčín v Motešiciach bol jediným ústavom na Slovensku, ktorý choval anglického polokrvníka kmeňa Furioso. Choval sa nielen u nás, ale aj v Maďarsku, Rumunsku či Poľsku. Prísnym plemenárskym výberom na žiadaný typ a výkonnosťnými skúškami dosahoval Furioso takú kvalitu, že ho bolo možné použiť vo všetkých našich aj zahraničných chovoch na ďalšie budovanie všestranne užitočného koňa typu mohutného teplokrvníka. Motešické teplokrvníky boli zastúpené najmä v Poľsku, Rumunsku, Maďarsku a v Rakúsku, ale tiež v Nemecku, ojedinele aj v zámorí (Afrika, Venezuela). Približne polovica polokrvných koní sa predávala do zahraničia. Do Vojenského žrebčína sa postupne privádzalo aj veľa ďalšieho plemenného materiálu z ostatných žrebčínov (Pohorelice, Kladruby a Topolčianky). Veľa plemenného materiálu sa importovalo zo zahraničia (Nemecko, Poľsko, Juhoslávia, Maďarsko, Rumunsko, Rakúsko a Francúzsko). Okrem klasického kmeňa Furioso sa v polokrvnom chove objavovali aj kmene North Star, Przedswit a vlastný novovytvorený kmeň Catalin. Plemenárska práca v polokrvnom chove sa zameriavala na produkciu koní s dobrým charakterom a výkonnosťou. Chov arabského čistokrvného koňa – do roku 1961 sa chovali v žrebčine aj mohutné orientálne kone kmeňa Gidran, Dahoman a Shaagya. Úlohou chovu arabského koňa bolo produkovať plemenníky, ktoré by v chove udržali dobré konštitučné vlastnosti. V porovnaní s anglickými polokrvníkmi je arabský kôň konštitučne tvrdší, vytrvalejší, menej náročný. V neskoršom období začali v Motešiciach opäťovne používať čistokrvné arabské žrebce na produkciu angloarabských koní. MIKUŠ, *70 rokov chovu koní*, s. 12 – 15.

⁵⁰ Otázka chovu koní s ohľadom na potreby vojenskej správy sa riešila aj v roku 1939, keď bolo potrebné doplniť jazdecké kone pre jednotlivé vyššie veliteľstvá, ťažké chladnokrvné kone pre hrubé delostrelectvo, ťažké kone pre ľahké delostrelecké pluky. Ťažké delové súčiastky horského delostrelectva si vyžadovali nosné kone pevného fundamentu, rozložitej stavby tela pri relatívne malej výške. Rozšírením oblasti chovu anglického polokrvníka by bola daná možnosť zakúpiť kvalitné remonty jazdeckého typu pre všetky účely. VHA Bratislava, f. MNO – Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. č. 92, sign. 103283.

⁵¹ Chovné kobyle anglického plnokrvného pôvodu bolo nutné oddeliť od ostatných kobýl. Umiestnené boli v osobitnej maštali a v jednotlivých stajniach. Stádu anglických plnokrvníkov mal byť pridelený najspôhlivejší personál /velitelia stajní a ošetrovatelia/ a pri koňoch sa mali zdržiavať neustále. Len tak mohli poznať každú jednotlivú kobylu, jej správanie v maštali aj mimo nej a mohli tak bezpečne rozpoznať akúkoľvek zmenu v chovaní. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

Skúšať a pripúšťať kobyly majú len schopní, nie hrubí ľudia, čo si počínajú obratne a pozorne. Len dobre rozhorovaná kobyľa smie byť pripustená.

Aby sa zistilo, či sa kobyľa horuje privedie sa ku skúšacej stene, ktorá je so strany, kde prvý je žrebec, opletená slamou. Zvieratá necháme na pokoji, aby sa oňuchaly a soznámily.

Potom kobyľu voľne predvedieme bokom pozdĺž steny a poskytneme žrebcovi možnosť, aby ju po celej dĺžke, od hlavy až k pošve oňuchal, poštekľil a milkoval sa s ňou.

Neskoršie obrátíme kobyľu zadkom k stene a necháme ju žrebcovi dráždiť po stehnách, slabínach a na zadku.

Pre tento cieľ sa však kobyľa nestavia kolmo k stene, ale šikmo, aby nekopla vojaka, držiacoho žrebca alebo žrebca samotného, keby azda kobyľa kopala (vyhadzovala).

Prudké žrebce, ktoré sa niekedy stavajú na zadné nohy, alebo chcú preskočiť stenu, načim držať na krátkych opratách, ale tak, aby im nebránili skúšať kobyľu. Pritom načim bedlivo pozorovať chovanie sa kobyly, z ktorého sa dá poznať, či je horovitá.

Horujúca kobyľa obracia sa zadkom k žrebcovi, roztvára stydké pysky, stavia sa ako na močenie, nadzdvihuje chvost, ktorý drží spokojne, sliznicu pošvy má zapálenú a ak je horovitosť značná, vychádza jej z pošvy žltkastý hlien.

Naproti tomu kobyľa, nežiadajúca žrebca, odmieta ho, sviera uši dozadu, obracia po ňom hnevito očima, klepká pyskami, snaží sa ho pohryznúť, alebo udrieť zadnými či prednými nohami, hýbe chvostom a pritom sa vzdáva od skúšacej steny.

Kobyly neprejavujú vždy rovnaké zrejme príznaky horovitosti. Flegmatické kobyly sú drznejšie, šteklivejšie a nervózne sa bránia skúšaniam, i keď sa horujú, ale od žrebca sa vzdialiať nechcú. Mladé, dosiaľ nepripúšťané kobyly sú neskúsené a preto úzkostlivé a nedôverčivé. Takéto kobyly vyžadujú osobitnú pozornosť a trpezlivé a rozumné skúšanie.

Skúšanie unavuje žrebca a je na újmu jeho kondícii.

§ 4.

Pripúšťanie kobýl.

Kobyľa sa nesmie pripustiť, ak neprejavuje dostatočnú horovitosť, alebo ak nechce žrebca dobrovoľne prijať.

Používať donucovacie prostriedky, ako putá a škripce, nie je zakázané, ak je to nie na újmu zdravia kobyly. Kým prikročíme k vlastnému pripúšťaniu, urobme rozličné opatrenia, aby sa neporanili ani žrebce ani kobyly.

Kobyľe ovinieme koniec chvosta plátennou a vlhkou stuhou 5-10 cm širokou, aby sa penis žrebca neporanil od jej vlásnenia; na zadné nohy jej natiahneme ochranné kožené papuče, alebo ich ovinieme handrami, aby nemohla poraniť žrebca. Potom ju postavíme na vhodné miesto, aby stála vyššie alebo nižšie, podľa vzájomnej veľkosti kobyly a žrebca.

Ku kobyľe, takto pripravenej, privedieme žrebca po dezinfekcii penisu a postavíme ho za kobyľu trochu stranou, aby jej mohol bez nebezpečenstva oňuchať stydké pysky a tak sa náležite pohlavne podráždiť. Pokojného žrebca privedieme na jednej oprate, prudkého na dvoch. Niektoré žrebce načim až do stoporenia penisu postaviť k stene ako pri skúšaní. Keď je žrebec pripravený ku skoku, t. j., keď sa mu už penis dostatočne stoporil, necháme ho ľahko sa vzniesť na zadné nohy a nimi ľahko so strany objasť kobyľu. Kobyľe pred skokom zdvihneme jednu prednú nohu, pridržime jej hlavu hore a chvost odtiahneme stranou. Len čo však penis vnikne do pošvy, všetko zase uvoľníme a necháme zvieratá nerušené vykonať pohlavný akt. V čase pohlavného styku musí byť okolo pokoj a v blízkosti nesmie byť žiadna iná kobyľa.

Keď nemôže žrebec vsunúť stoporený penis do pošvy sám, nadzdvihne ošetrovateľ koniec penisu dlaňou a pomôže mu vniknúť do pošvy.

Ten, komu je sverený dozor nad žrebcami, pozoruje starostlivo správne vstriednutie semena, ktoré sa prejavuje krátkymi, trhavými pohybmi svalov na spodku koreňa chvostu.

Podobne možno na spodnej časti penisu pozorovať vlnivý pohyb, o ktorom sa tiež môžeme presvedčiť tým, že priložíme ľahko dľaň na spodnú časť penisu.

Po vstriednutí semena chovanie žrebca sa celkom zmení.

Žrebec prejavuje nezáujem, malátnosť, hlava mu klesá, hlasne a hlboko oddychuje, od únavy odpočíva, alebo bezvládne leží celou váhou tela na kobyly.

Vo chvíli, keď chce soskočiť, odvedieme kobyľu trocha dopredu a vľavo, aby mohol s nej pohodlne sklúzať a nebol ňou udretý. Stáva sa, že niektorý žrebec sokočí s kobyly bez toho, že by sa odsemenil. Tu je treba vyčkať, kým sa žrebcevi stoporí znova penis a znova ho zaviesť.

O skoku sa odporúča prikryť žrebca, najmä za chladného počasia, lebo ochablý organizmus je veľmi citlivý. Okrem toho načím po skoku penis pred stiahnutím náležite dezinfikovať špongiou, namočenou v slabom lyzolovom roztoku (2%). Potom zavedieme žrebca do stajne, dáme mu trocha sena a treme ho slamenými vechťami.

Oči, nos a pysky treme čistým, vlhkým plátnom.

Len zdravá kobyľa sa smie pripustiť. Kobyly, postihnuté nejakou nákazlivou chorobou, alebo podozrivé z nakazenia, načím odmietnuť a ošetrované lekársky vyšetrovať.

Kobyly zostárnuté, alebo ktoré javia zvýšený pohlavný pud a žiadajú neustále žrebca, neslobodno pripustiť. Hlavné príznaky, nasvedčujúce tomu, že kobyľa je pripra- [...] možno najväčšia žrebnosť, dozorný personál pozoruje chovné kobyly pri každej príležitosti, a to ako v stajni, tak aj pri pasení. Keď zistí, že niektorá sa horuje, načím ju hneď pripustiť.

Obyčajne v deviaty deň po ožrebení žiada kobyľa žrebca. Keď bola pripustená, privedie sa znova v tretí a šiesty deň na vyskúšanie a keď sa horuje ešte viacej ako prvý raz, možno ju opäť pripustiť. Keď sa neoplodní po treťom alebo štvrtom pripustení, odporúča sa pripustiť ju k inému žrebcevi. O tom, či sa má kobyľa pripustiť dva razy toho istého dňa, rozhodne veliteľ ústavu.

§ 5.

Ožrebovanie kobýl.

Kobyly pripravené k pôrodu pohybujú sa denne ako ostatné kobyly, ale odlúčené, pričom načím dbať na to, aby neprišli k nejakému úrazu. Sú v ožrebovacej stajni alebo aspoň v ožrebovacích boxoch a sú pod stálym dozorom. Hlavné príznaky, nasvedčujúce tomu, že kobyľa je pripravená k pôrodu, sú: vpadlé, široké paňvové väzy, navhlhlá pošva, zapadlé boky, nabehnuté a citlivé vemenó a presakovanie mledziva. Často sa tiež vyskytuje opuchnutie zadných končatín alebo brušnej spodiny.

Bližiaci sa pôrod pozná sa niekedy jeden - dva dni vopred a to podľa príznakov ľahkej koliky; v iných prípadoch bez týchto príznakov, alebo potom je priebeh značne urýchlený. Pôrod sa koná v ožrebovacom boxe, ktorý je vopred dezinfikovaný a dobre vystlaný čistou a zdravou slamou. Pri pôrode pomáha pôrodník. Pôrodníkom je úplne spoľahlivý rotmajster alebo poddôstojník z povol., s pôrodníctvom oboznámený.

Pri žrebení musí sa dbať na najvyššiu hygienu, aby sa predišlo infekcii kobyly a žriebäť.

Kobyly sa umyjú vonkajšie pohlav. ústroje s okolím a chvost dezinfekčným roztokom; pôrodník a jeho pomocníci oblečú si čisté ochranné plášte, pripraví pomôcky a dezinfekčné prostriedky, riadne mydlom a kefou umyjú ruky a opláchnu dezinfekčným roztokom.

Pri žrebení načím zachovať úplný kľud. Osoby, služobne neoprávnené, nesmú dlieť v ožrebovacej miestnosti.

Pred vlastným pôrodom prejavuje kobyľa značný nepokoj a príznaky ľahkej koliky, prechádza sa, prešľapuje, hrabe alebo pokopáva, trúsi alebo močí, líha a opäť vstáva, stene, potí sa, až si napokon ľahne, poddávajú sa kontrakciám delohy, ktoré sa snaží podporovať

tlakom brušnej spodiny. Pod účinkami kontrakcií delohy a brušného tlaku objavuje sa mechúr pôrodných blán; mechúr účinkom tlaku postupuje kupredu a tu sa v ňom ohmataním dá rozoznať poloha predných nôh až po zápästné shyby a hlava žriebäťa.

V tomto štádiu obyčajne mechúr praskne, pôrodná voda vyteká a robí pôrodné cesty klzkými. Ak nenastalo za uvedených podmienok samočinné prasknutie blany, až potom smie pôrodník po preskúšaní polohy žriebäťa zakročiť tým, že vystupujúcu blanu pretrhne. Pôrodné blany, ktoré tvoria ochranný obal plodu, sú dvojaké: vonkajšia namodralá, ktorá sa obyčajne pretrhne prvá a vnútorná blana biela a ligotavá (takzv. ovčia).

Prenáhlené pretrhnutie, dokiaľ nebola zistená normálna poloha plodu a nebol vyčkaný účinok kontrakcie, nie je správne, lebo kobyľa spôsobí obyčajne prasknutie mechúra sama; predčasným odchodom plodovej vody osušuje sa sliznica pošvy a pôrod sa sťažuje, najmä pri abnormálnej polohe žriebäťa. Preštipnutie má nastať len výnimočne až vtedy, keď je jeho spontánne prasknutie zrejme oneskorené. Len čo praskol mechúr, objavia sa obe predné nôžky až po zápästné shyby a hlava a počet kontrakcií delohy a brucha sa stupňuje.

Pri normálnom pôrode vychádza hlava žriebäťa, ak nie je príliš veľká, spočívajúc na predných nohách, hladko napred a za ňou rýchle nasleduje hrudník. Pomoc pri vychádzaní žriebäťa je potrebná, ak plod nebol najneskôr 15 minút po prasknutí mechúra vytlačený. Tu uchytí pôrodník, ak je to potrebné, s pomocníkom nôžky vo spenkách do kúska suchého sterilného plátna a ťahá za ne pomaly a pravidelne v smere hliznových shybov matky, a to len pri pôrodných napínaniach. Prítom prizerá, aby hlava, položená uprostred na oboch nohách, postupovala zároveň.

Ak vyšiel plod bez pomoci pomocníka v nepretrhnutom obale až po hrudník, načim blanu pretrhnúť, aby nenastalo nebezpečenstvo, že sa žriebä zadusi. Väčšinou sa kobyly žrebia ľahko. V každom ťažkom prípade treba zavolať zverolekára.

Pupočný povraz sa pretrhne obyčajne sám pri vytlačení plodu; niekedy je ho však treba prestrihnúť nožnicami, hlavne, ak je prisilný; urobíme tak v mieste, kde je zjavné zúženie, t. j. asi vo vzdialenosti 3 cm od brušnej spodiny. Pred prestrihnutím musí byť pupočník podviazaný silnou vyvarenou alebo dezinfikovanou niťou (najlepšie hodvábnou) alebo tkanou. Doporučuje sa ho podviazať dvakrát; raz ako je už uvedené vyššie a okrem toho vo vzdialenosti ďalšieho centimetra; medzi oboma ligatúrami sa povraz prestrihne. Potom sa pupok zachytí do sterilného gázu, namočeného v dezinfekčnej tekutine a dôkladne sa aj s okolím umyje. Rana sa po umytí ešte natrie šafrovým roztokom. Týmito opatreniami zabránime často záhubným nemociam žriebäť.

Potom sa žriebä preniesie alebo pritiahne za predné nohy po chrbáte k pysku matky (v zime alebo v studenej stajni na složené deky) a ponechá sa kobyľe, aby ho mohla olízať. K posypaniu žriebäťa je dovolené použiť múky alebo otrúb. Len čo žriebä pokúša vstať pomôže mu pomocník, keď už mu bol čiastočne očistil srst.

Kobyľa po ukončení pôrodu skoro vstáva. Aby sa zabránilo náhlemu pretrhnutiu lôžka, visiaceho z pošvy prišliapnutím, treba ho podviazať. Ak je kobyľa príliš spotená, pretrie sa suchou slamou. Kobyľa sa obyčajne očistí asi za pol hodiny po pôrode. Po odchode plodových blán, len čo vstala, umyjú sa vonkajšie pohlavné orgány, chvost, vemenó a zadné nohy vlažným dezinfekčným roztokom a žriebä sa zavedie cicat'. Jeden z pomocníkov mu vsunie cecok do pysku a keď nesaje samé, nadojí mu doňho trochu mlieka. Mledzivo sa nevydoduje, lebo obsahuje látky, dôležité pre zažívanie žriebäťa. Len čo sa kobyľa očistila a bola umytá, ako bolo už povedané, prevedia sa do iného čistého boxu. Plodové blany (lôžko) sa schovávajú do schránky k tomu určenej až do príchodu zverolekára, ktorý ich prehliadne. Pri zadržaní lôžka zakročí zverolekár.

Ožrebovací box sa po každom ožrebení dôkladne vyčistí a dezinfikuje, slama sa vyháďže a vo dne sa spáli.

Po pôrode sa vyplachujú pohlavné orgány kobyly tri-štyri dni miernym, vlažným dezinfekčným roztokom, u kobýl s hnisavým výtokom podľa pokynov zverolekára. K napájaniu kobyly, ktorá prejavuje po pôrode zvýšený smäd, treba použiť len odrazenej vody, do ktorej sa pridá len trocha otrúb alebo ovsenej, či pšeničnej múky.

Po pôrode ostane kobyly so žriebäťom štyri dni v ožrebovacej stajni a až potom, keď žriebä dostatočne zosilnelo, zaradi sa do spoločnej stajne pre kobyly so žriebäťami, ak je zdravé, zvyká sa postupne za priaznivého počasia pohybu na voľnom vzduchu.⁵²

§ 6.

Odstavenie a zaradenie žriebät.

Žriebäťá sa odstavujú podľa toho, ako sú vyvinuté, obvyčajne asi po piatom mesiaci, ako vždy vo väčších skupinách.

Prekladanie ročníkov do budúceho, staršieho ročníka deje sa vždy 1. májom.

Žrebččky, ktoré nie sú určené k ďalšiemu odchovu ako budúci plemenníci, vykastrujú sa v treťom roku.

O užívaní plnokrvných žriebät k tréningu a na pretekovej dráhe rozhodne ministerstvo národnej obrany (VS) osobitným nariadením.

Štvorročné kobylky, určené k chovu pre vlastnú potrebu (k doplňovaniu), podrobia sa pred konečným zaradením do žrebčínca systematickému výcviku a skúške výkonnosti v SVR.

/Pridel trvá od začiatku až do konca školského roku.

Veliteľstvo SVB predloží po ukončení výcviku ministerstvu národnej obrany (VS) o každej kobylke osobitnú zprávu, v ktorej má byť uvedený posudok celkovej spôsobilosti, ako aj výsledok jednotlivých osobitných výkonov, napr. na pretekoch, ťažkých túrach atď.

Komisionálny pridel žriebät (remont) z vojenského žrebčínca, koná sa v apríli každého roku. Komisia sa skladá zo zástupcu ministerstva národnej obrany (VS), predsedu remontej komisie = prednostu vet. spr. VPV a veliteľa vojenského žrebčínca.

Výnimočne možno tiež prideľovať mladé kone (remonty) z vojenského žrebčínca jednotkám v jeseni, keď majú určite štyri roky a keď to vyžadujú osobitné okolnosti, napr.: nedostatok miesta, krmivo atď.

Zásadou musí byť, aby kone, vyradené z vojenského žrebčínca, boli vo vývoji tak pokročilé, že ich možno hneď a bez akýchkoľvek obáv používať na predpísaný výcvik.

Keď sa zaraďujú vyradené matky k jednotkám, načim odovzdať kmeňový list, ku ktorému sa pripojí opis rodokmeňa (pedigree).

Keď bola kobyly (matka) odvedená remontnou komisiou, načim odovzdať aj odvodné list.

Keď sa zaraďujú mladé kone (žriebäťá), odchované vo vojenskom žrebčínci, odovzdá sa výpis z protokolu žriebät, ku ktorému sa priloží opis rodokmeňa.

Podľa výpisu z protokolu žriebät prevedú jednotky zápisné pokračovanie (založia kmeňové listy).

§ 7.

Odchod žriebät.

Pokiaľ ide o racionálny chov žriebät, ktorý záleží na odbornej činnosti osôb, ktorým je sverené viesť ústav, možno stanoviť tieto všeobecné smernice:

⁵² V prípade, že išlo o plnokrvné kobyly, nechali sa po ožrebení so žriebäťami 4 dni v ožrebovacej miestnosti, následne boli umiestnené v osobitnom boxe, ktorý bol predtým vydezinfikovaný. Ak boli žriebäťá už dosť silné, vypustili sa v letnom období a v priaznivom počasí na pastvu, avšak v oddelenom stáde pre ožrebené plnokrvné kobyly, inak išlo žriebä s kobyľou do výbehu. Úplne voľný pohyb žriebät s matkou na pastve sa odporúčal až po uplynutí 10 – 14 dní.

VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

1. Snahou vedúcich činiteľov musí byť, aby vždy vystihli správne svoje odborné skúsenosti a vedecké znalosti a náležite ich upotrebili. Pritom načim žriebätá posudzovať individuálne, hlavne čo sa týka vývoja ich kostry a ich výživy.

2. Systematicky trénovať žriebätá, čo tiež pôsobí priaznivo na ich celkový vývoj, hlavne na vývoj pľúc, srdca a chôdze.

3. Starat' sa o dostatočné a dobré krmivo a výdatné spásanie pasienkov. V čase pasenia sú ročné až trojročné žriebätá, pokiaľ je to možné, celý deň na pastve, kde majú zriadené vhodné napájadlá. Za veľkých horúčav, kedy sa žriebätá obvyčajne napasú, je treba nahnať ich do stajní skôr a poskytnúť im náhradu večernou pastvou.

U novonarodených a odstavených mláďat je treba dodržiavať normálny čas kŕmenia a napájania.

4. Pravidelnému pohybu žriebät venujte čo najväčšiu starostlivosť. Na pastve sa žriebätá pohybujú ľubovoľne. Pri preháňaní žriebät v tzv. výbehoch je treba hľadať na ich vek a všeobecnú výživu.

Na prekážkovej dráhe sa preháňajú žriebätá v menších skupinách a ponecháva sa im na ľubovôľu preskočiť klusom, alebo cvalom niekoľko ľahkých prekážok účelne umiestnených.

V dobe pasenia, keď sú žriebätá v stálom pohybe, možno upustiť od pravidelného preháňania vo výbehoch. Vtedy sa im poskytne len krátky pohyb pred vyhánaním na pastvu, aby príliš nevyhadzovaly.

Okrem toho sa doporučuje, aby žriebätá v letných mesiacoch a za priaznivého počasia nocovali vo výbehoch pred stajňami.

§ 8.

Trénovanie žriebät⁵³.

V dobe, keď sú žriebätá len v stajniach (zima), je ich treba preháňať vo výbehoch, a to krokom, klusom cvalom. Možnosť preháňať žriebätá závisí mnoho ráz na tom, či ich kopytá nie sú príliš sodrané a či ich výbeh nie je príliš tvrdý alebo mäkký. V týchto prípadoch nie je obvyčajne možné žriebätá preháňať.

Vo výbehu sa nemá preháňať naraz viac ako 30 – 40 žriebät. Žriebätá preháňajú traja alebo štyria honci na koni takto:

Žriebätá zaženú do výbehu, kde ich ponechajú najprv samé. Niektoré využijú tejto chvíle k behaniu a k poskakovaniu. Len čo sa zase upokojia, odoženú ich honci, doteraz stranou stojaci, do stáda a začínú ich preháňať tak, že ich jeden preháňa odzadu a ostatní dvaja alebo traja vedú stádo vpredu. Pritom praskajú dlhými bičmi na krátkych bičiskách, ktorých sa žriebätá nesmú báť. Žriebätá tomuto praskaniu veľmi rýchle zvykajú. Preháňajú ich najprv krokom, pričom ich núkajú k pobytu obvyklým krátkym volaním alebo pískaním, čomu žriebätá tiež skoro zvyknú a vždy poslúchajú.

Každý pohyb musí byť pokojný, rovnomerný a výdatný. Naháňať stádo klusom a cvalom je možné len vtedy, ak je to priaznivé a ak je dobrý výbeh. Čas a rýchlosť pohybu závisí na vývoji a veku žriebät. Do klusu a cvalu sa prechádza zvolna. Najprv popoženu honci svoje

⁵³ Podľa smerníc vydaných pod číslom 383.322 Dôv.II/8-HÚ-1942 a čis. 505.095 Dôv.II/8-HÚ/1943 a podľa nariadenia služobného predpisu K-III-1 § 4 sa nemal pre žriebätá zavádzať ihneď osobitný tréning. V pastevnom období sa im mal dopriať dostatok voľnosti na pastvinách. Nemali sa držať v húfoch, mali byť rozdelené po celej pastve ďaleko od seba. V mimopastvenom období alebo v zime, okrem veľmi nepriaznivého počasia, mali byť vypustené do výbehov. Žriebätá po vypustení do výbehov sa mali ponechať tak; ošetrovateľ mal zakročiť len pri prílišnom dovádzaní či behaní. Poslednú polhodinu mal ošetrovateľ pohybovať zvieratá v kroku okolo ohrady. Počas tuhej zimy sa mal pobyt vonku skrátiť a hneď od začiatku bolo potrebné žriebätá nútiť chodiť okolo plotu ohrady. Po odstavení, cca po mesiaci, bolo nutné žriebätá začať cvičiť.
VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

kone do klusu alebo cvalu, naproti tomu zadný honec zmierni hneď chod svojho koňa tak, aby bola daná možnosť prehánanému stádu rozvinúť sa do hĺbky.

Zadný honec musí dbať tiež toho, aby nehnať žriebätá príliš dopredu; tým sa bráni mnohým poraneniam a hlavne žašľapeniu. Z cvalu alebo z klusu sa prechádza do kroku tiež zvolna. Celkový pohyb žriebät v stajenskom období musí byť vymeraný na dve až dve a pol hodiny.

Keď sú žriebätá vo výbehoch bez prehánania, napr. okrem doby pasenia, ponechajú sa samy na seba a ošetrovať zakročí, len keď príliš divoko vyvádžajú, najmä ak sa stavajú na zadné nohy, ak sa hryzú alebo kopú. Vtedy na ne skríkne, alebo použije biča. Zasadou musí byť, aby sa žriebätá držali pokiaľ možno najviac mimo stajne, aj v zime, čo sa pravda riadi časom a povetím. Keď prší, sneží, alebo keď je chladný, prenikavý vietor, môže sa pobyť pomerne skrátiť.

Osobitnú pozornosť načim venovať neustálemu udržiavaniu čistého a zdravého vzduchu v stajniach. Za pobytu žriebät mimo stajní musia byť všetky okná a dvere stajní otvorené.

§ 9.

Kŕmenie.⁵⁴

a) V dobe pasenia sa kŕmi (v máji až auguste) o pol piatej, v septembri a v októbri o piatej, v iných mesiacoch (v stajenskom období) o šiestej hodine.

b) Poludňajšie kŕmenie je o jedenástej hodine.

c) Večerné kŕmenie je o osemnástej hodine.

Keď sa v dobe pasenia nechajú stáda pásť dlhšie, odsunie sa večerné kŕmenie na neskoršiu hodinu.

Pri každom kŕmení sa kobyly a žriebätá priväzujú v stajniach, a to vždy v rovnakom poradí, podľa pôvodu po otcovi stádach a podľa narodenia.⁵⁵

Vždy, najmä však v dobe pasenia, treba sa osobitne starať o napájanie koní. Obyčajne sa napájajú pol hodiny pred kŕmením, pričom načim dbať, aby nebol nápoj príliš studený.

Keď sa stáda vracajú do stajní a kone sú rozohriate, treba sa starať o to, aby napájacie žľaby boli zavreté, alebo vyprázdnené. Až pol hodiny po návrate sa naplnia čerstvou vodou a dá sa koňom ľubovoľné množstvo pitia. Kobylám a žriebätám sa dáva v dobe pasenia raz, v dobe stajenského obdobia dva razy týždenne lízať kamennú soľ.

Ustanovenia o kŕmnych dávkach vid' príslušný predpis a nariadenia MNO (VS).⁵⁶

⁵⁴ Kŕmenie koní /žrebčov, matiek aj žriebät/ sa malo riadiť nariadením služobného predpisu K-III-8, § 8 a Smernicou 64. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

⁵⁵ Kobyly /matky/ sa mali kŕmiť podľa individuálnej potreby, t. j. podľa výživného stavu a akosti pastvín. Týkalo sa to žrebných kobýl mimo obdobia pastvy. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

⁵⁶ Kŕmne dávky boli určené podľa kategórie koní. Žrebce plemenníci dostávali 4 dávky ovsa, 5 dávok sena a 4 dávky slamy. Skúšobné žrebce dostávali 3 dávky ovsa, 4 dávky sena a 4 dávky slamy. Nerozlišovalo sa tu zimné a letné obdobie. Chovné kobyly dostávali dávky podľa toho, či bolo letné alebo zimné obdobie. Dávky sa pre chovné kobyly delili ešte do dvoch kategórií – kobyly so žriebäťom a v poslednom mesiaci gravidity a kobyly bez žriebät. Dávka ovsa bola vždy pri kobylách so žriebäťom dvojnásobná (kobyly so žriebäťom dostávali v letnom období 4 dávky ovsa, kobyly bez žriebäť dostávali 2 dávky ovsa) dávka sena zostala rovnaká pri oboch kategóriách, pri slame bola navýšená o jednu dávku. Žriebätá dostávali dávky podľa ročníkov a tiež podľa toho, či bolo letné alebo zimné obdobie. Úžitkové kone boli rozdelené do troch kategórií – 1. jazdecké, 2. D. a V., 3. Dt a Vt. Podľa kategórie dostávali dávky ovsa, sena a slamy, ktoré boli rovnaké v lete aj v zime. Okrem toho dostávali niektoré kone aj prídavky krmiva. Išlo o plnokrvné žrebce /plemenníci aj skúšobné/ v dobe pripúšťania od 1. 10. – 10. 6., bez ohľadu na ročné obdobie, chovné kobyly používané v ťahu /nechodili na pastvu/ podľa ročného obdobia, plnokrvné žriebätá bez ohľadu na ročník, avšak podľa ročného obdobia. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308.

§ 10.

Čistenie koní.

Žrebce, kobyly a žriebätá čistia sa podľa všeobecných zásad predpisu.

Kobyly a žriebätá, dokiaľ sú ešte priviazané, treba pri kúmení utierať a čistiť slamenými vechťami tak, aby bola srst' uhladená a ligotavá. V zime treba venovať čisteniu asi dve hodiny denne.

Pred odviazaním namočia sa koňom hrivy a chvosty mokrou ryžovou kefou. Čistiť kone kovovým česákom je zakázané. Kovových česákov je dovolené používať len na čistenie úžitkových koní.

§ 11.

Kovanie.

Vo vojenskom žrebčinci sú kované len žrebce a kobyly, ktoré sú používané na jazdenie alebo ťahanie.

Kopytá chovných kobýl a žriebät sa opravujú podľa potreby, približne každých 6 týždňov. Rozhodný je pritom vzrast alebo opotrebenie kopyt.

Výnimočne môžu byť okované kobyly alebo žtriebätá s krehkou, drobivou alebo príliš zodrátou rohovinou na predných kopytách, ľahkými podkovami (pantoflicami). Kopytá opravuje a kone kuje pridelený rotmajster podkúvač s podkúvačským personálom podľa pokynov dôstojníka veterinára.

§ 12.

Vedenie záznamov.

Veliteľstvo vojenského žrebčínca vedie:

- a) plemennú knihu,
- b) kmeňovú knihu,
- c) záznam o konstve,
- d) knihu o pobyte počtu konstva⁵⁷,
- e) evidenčný protokol žriebät,
- f) protokol o pripúšťaní,
- g) záznam o ožrebení.

Vedenie týchto záznamov vedie zverolekár ústavu s prideleným personálom.

Odhad.

Ústav remontnej správy odhadne každý rok všetok konský materiál podľa jeho skutočnej hodnoty.

⁵⁷ Pre porovnanie s prílohou č. 1 (Predpísané počty vojenského žrebčína v Horných Motešiciach) uvádzam aj prehľad konstva v rámci celého územia Slovenska podľa okresov a žúp z roku 1939. V danom období bolo naše územie rozdelené do 7 žúp – Bratislavská, Nitrianska, Trenčianska, Pohronská, Tatranská, Spišsko-šarišská a Zemplínska župa. Horné Motešice patrili do okresu Trenčín, ktorý mal v tom čase 2 037 koní. Pri rozdelení oblasti remontných služieb vyšších veliteľstiev sa mali velitelia pridrižovať zemepisnej polohy posádky hipických útvarov, aby sa premiestnenie chýbajúcich koní na plný vojnový počet dialo v čo najkratšej dobe. Počet koní podľa oblastí remontných služieb vyšších veliteľstiev:

1/ Remontná služba vyššieho veliteľstva 1, Trenčín: Bratislavská župa 20 225 koní, Nitrianska župa 18 958 koní, Trenčianska župa 22 332 koní. Celkovo: 61 515 koní.

2/ Remontná služba vyššieho veliteľstva 2, Banská Bystrica: Pohronská župa 20 766 koní, Tatranská župa 25 563 koní. Celkovo: 46 329 koní.

3/ Remontná služba vyššieho veliteľstva 3, Prešov: Spišsko-šarišská župa 22 123 koní, Zemplínska župa 32 253 koní. Celkovo: 54 376 koní.

VHA Bratislava, f. HVV Bratislava 1939 – 1940, čj. 104002/rem.1939, šk. č. 94.

Odhadné ceny žriebät, nakúpených remontnou komisiou alebo prevzatých od vojenských jednotiek nesmú byť nižšie, ako ich nákupná alebo prevzatá cena. Táto zásada neplatí pre žriebätá, ktoré boli vzniklou chybou znehodnotené.

Odhadná komisia sa skladá z veliteľa, prideleného dôstojníka veterinára a dôstojníka veterinára. Odhad kontroluje z prípadu na prípad zástupca ministerstva národnej obrany (VS). Odhad sa vykoná komisionálne pri jarňom a jesennom oceňovaní žriebät, podľa § 6.

Ústav predkladá odhadné protokoly každého roku k 31. máju.

§ 13.

Vyradňovanie koní.

Veliteľ ústavu navrhuje ministerstvu národnej obrany (VS) od prípadu na prípad vyradiť:

1. žrebcov plemenníkov,
2. kobyly nespôsobilé na chov,
3. žriebätá, ktoré majú také chyby, že sa nedoporučuje ďalej ich odchovať a
4. úžitkové kone.

Podľa predložených návrhov nariadi ministerstvo národnej obrany komisionálnu prehliadku týchto koní a žriebät.

Komisia sa skladá zo zástupcu ministerstva národnej obrany (VS), prednostu vet. správy MNO – VS, veliteľa vojenského žrebčínca a prideleného zverolekára.

Vzatie z počtu.

Pre vzatie z počtu a predaj erárnych koní a žriebät platí ustanovenie príslušného predpisu. (Sm 92.)

Predkladanie hlásenia.

Vel. voj. žrebčínca a vel. SVR hlásia mesačne, periodický výkaz zmien k soznamu žriebät a odchovaných koní MNO – VS remontníctvu.⁵⁸

ČASŤ II.

Vojenské žriebárne.

Kapitola 1.

Všeobecné ustanovenia.

§ 1.

Účel ústavov.

Účelom vojenských žriebární je doplňovať vojsko ušľachtilými, racionálne odchovanými a otužilými jazdeckými remontami.⁵⁹

⁵⁸ Túto časť dokumentu o predkladaní hlásenia pôvodný služobný predpis z roku 1925 neobsahuje.

⁵⁹ Doplňovaním stavu koní armády bola poverená remontná služba. Z veľmi rôznorodej siete remontných orgánov (1919) sa v rokoch 1920 – 1922 vyvinula stála sieť orgánov zabezpečujúcich bežnú potrebu koní v armáde, ktoré patrili do remontnej služby. Remontná komisia pôsobila od roku 1920 a zabezpečovala nákup koní. Poslaním vojenských žrebčínov bol zasa chov vojenských koní. Okrem toho vojenská správa v prvých rokoch po vzniku štátu úzko spolupracovala so štátnymi žrebčínmi, patriacimi pod správu ministerstva poľnohospodárstva. Do 20. októbra 1923 mala v troch žrebčínach svoje vojenské oddelenia. Remontné komisie a žrebčiny riadilo priamo MNO. Evidenčnými orgánmi remontnej služby boli vojenské evidencie koní, ktoré 20. februára 1922 prestali pôsobiť podľa dovtedajšieho rozčlenenia. Rozdelili sa podľa divízných oblastí a premenovali na veliteľstvá evidencie koní (č. 1 – 12), v podriadenosti veliteľstiev peších divízií.

ČAPLOVIČ, Miloslav. Mierová organizácia čs. armády a jej vývoj na Slovensku (1918 – 1928). In: *Vojenská história*, 1997, roč. 1, č. 1, s. 33 – 63.

§ 2.

Podriadenie.

Podriadenie je určené služobnými predpismi.

§ 3.

Rozdelenie.

Vojenské žriebárne sa delia na:

- a) veliteľstvo žriebárne s hospodárskou správou,
- b) niekoľko dvorov a
- c) pomocnú stotinu.

§ 4.

Veliteľstvá žriebární.

1. Rozdelenie. Veliteľstvá žriebární pozostávajú:

- a) z veliteľa žriebárne a
- b) pomocných orgánov.

2. Veliteľ žriebárne.

Veliteľov žriebární sa týkajú ustanovenia Časť I., § 4, čl. 2, podobne ako veliteľa vojenského žrebčínca.

Racionálny odchov žriebät a ich systematické otužovanie musí byť hlavnou snahou veliteľa žriebárne. V odborných veciach pracuje spoločne s prideleným dôstojníkom veterinárom.

Je nevyhnutné, aby obaja činitelia pozorovali žriebätá pri všetkých príležitostiach, vo výbehoch aj na pastve, a presne sledovali, ako sa vyvíjajú.

2. Pomocné orgány.

Pre výkonnú zdravotnícku, hospodársko-správnú a poľnohospodársku správu má veliteľ žriebárne po ruke tieto pomocné orgány:

- a) prideleného dôstojníka,
- b) lekára ústavu,
- c) zverolekára ústavu,
- d) dôstojníka hospodárskej správy,
- e) proviantného dôstojníka poľnohospodárskej správy.

4. Pridelený dôstojník. Vid' Časť I., § 4, čl. 4.

5. Lekár ústavu. Vid' Časť I., § 4, čl. 5.

6. Zverolekár ústavu. Vid' Časť I., § 4, čl. 6.

7. Dôstojník hospodárskej správy. Vid' Časť I., § 4, čl. 7.

8. Proviantný dôstojník poľnohospodárskej správy. Vid' Časť I., § 4, čl. 8.

§ 5.

Dvory vojenských žriebární.

Vid' Časť I., § 5.

§ 6.

Pomocná stotina.

Vid' Časť I., § 6.

§ 7.

Smernice pre vedenie počtu remontníctva.

Smernice pre vedenie počtu osôb remontníctva obsahujú príslušné predpisy.

§ 8.

Technický materiál.

Vid' Časť I., § 8.

§ 9.

Odborné prehliadky.

Vid' Časť I., § 9.

Kapitola 2.

Odborné ustanovenia.

§ 1.

1. Chov.

Remontná komisia kupuje zásadne trojročné žriebätá na odchov vo vojenských žriebárniach. Ministerstvo národnej obrany (VS) môže výnimočne povoliť nákup mladších žriebät, keď to vyžadujú zvláštne okolnosti.

V žriebárniach sa sústreďujú žriebätá, ktoré pochádzajú väčšinou od chovateľov, ktorí nemajú dostatok potrebných zariadení, nemohli venovať alebo nevenovali ich racionálnemu chovu patričnú starostlivosť, hlavne pokiaľ sa týka ich voľného pohybu a otužovania.

Tieto žriebätá nie sú zvyklé na pospolitosť a družnosť ako žriebätá, ktoré boli odchované vo vojenskom žrebčinci a preto je správna činnosť žriebárni, vzhľadom na krátky čas chovu, omnoho ťažšia a dôležitejšia.

Preto je povinnosťou veliteľov a ich pomocných orgánov starať sa po príchode žriebät o ich správne ošetrovanie, trpezlivé a mierne zaobchádzanie s nimi a aby vynaložili všetko, čo napomôže ich upokojenie a skoré konečné zdomácnenie.

Otužovanie a tréning treba viesť postupne a systematicky.

2. Odovzdanie žriebät.

V žriebárniach sa odchovávajú žriebätá až do ukončenia štvrtého roku, keď sa komisionálne rozdelia a odovzdajú jednotlivým jednotkám jazdectva a delostrelectva.

Rozdeľujú sa každého roku v apríli.

Komisia pozostáva zo zástupcu Ministerstva národnej obrany (VS), prednostu vet. správy MNO – VS, predsedu remontnej komisie alebo jeho zástupcu a z veliteľa žriebárne.

3. Doba pastvy.

Pre ňu platia podobné ustanovenia ako pre vojenský žrebčinec.

4. Označenie žriebät.

Žriebätám, ktoré sú určené do vojenských žriebární, vypaľujú sa tieto znamenia:

- a) pri nákupe: na ľavej strane krku pod hrivou, asi 4 cm pod hrebeňom odvodné číslo, na ľavom pleci číslo remontnej komisie;
- b) pri odchode zo žriebárne: na ľavom stehne značku vojenskej žriebárne;
- c) žriebätá, ktoré sú odchované z nosných chovných kobýl nemajú odvodné písmeno ani odvodné číslo. Žriebárňa vypáli im len svoju značku.

§ 2.

Odchov žriebät.

Pre odchod žriebät v žriebárniach platia ustanovenia ako pre vojenský žrebčinec.

§ 3.

Tréning žriebät.

Ustanovenia pre vojenský žrebčinec platia tiež pre vojenské žriebárne.

§ 4.

Kŕmenie.⁶⁰

Pri odchove žriebät je najdôležitejšie, aby boli posudzované podľa individuálneho vývinu a aby bola snaha dosiahnuť všeobecnú vyrovnanosť žriebät správnym ošetrovaním a starostlivosťou. Ďalšie ustanovenia obsahuje Časť I., Kapitola 2, § 9.

§ 5.

Čistenie koní.

O čistení koní vid' ustanovenia pre vojenský žrebčínec.

§ 6.

Kovanie.

O kovaní koní vid' ustanovenia pre vojenský žrebčínec.

§ 7.

Vedenie záznamu.

Veliteľstvo žriebárne vedie tieto záznamy:

- a) Vid' B-JV-1,
- b) evidenčný protokol žriebät.

Pri zaraďovaní žriebät, kúpených remontnou komisiou, odovzdá sa novej jednotke okrem výpisu z protokolu žriebät a eventuálneho opisu rodokmeňa aj originál remontného lístku.

Do remontného listu sa pripíše pred odvodné ročné číslo odvodné písmeno, predpísané v roku zaraďenia.

Za odvodné číslo sa pripojí písmeno Ž. To isté sa urobí aj v zázname o konstve.

Podľa výpisu z protokolu žriebät vykonávajú jednotky zápisné pokračovanie (založia kmeňové listy).

Odhad.

Pre odhad konského materiálu vo vojenských žriebárniach platia platobné ustanovenia ako pre vojenský žrebčínec (vid' Časť I., Kapitola 2, § 12).

§ 8.

Vyrad'ovanie koní a žriebät.

Velitelia žriebární navrhujú Ministerstvu národnej obrany (VS) vyradiť prípad od prípadu:

- a) žriebätá, u ktorých sa v roku zistia také chyby, že sa ich ďalší chov neodporúča;
- b) úžitkové kone, ktoré sú nespôsobilé na ďalšiu potrebu.

Podľa došlých návrhov nariadi Ministerstvo národnej obrany (VS) komisionálnu prehliadku týchto koní a žriebät. Komisia sa skladá zo zástupcu Ministerstva národnej obrany (VS) veterinára, remontníka a veliteľa žriebárni a z prideleného zverolekára.

Vzatie z počtu a predaj.

Pre vzatie z počtu a predaj erárnych koní a žriebät platia ustanovenia príslušného predpisu (Sm 92).

⁶⁰ Niektoré žriebätá /so silnou kostrou, veľkou hlavou a vysokonohé/ spadali pod individuálne kŕmenie koní, ktoré určoval služobný predpis a Smernica 64. Podľa fyzického stavu im bola poskytnutá náležitá dávka ovsa. Inak mali žriebätá na deň určené 2 kg mrkvy a ½ kg bôbu. Žriebätám, chovným kobylám a kobylám vo vysokom štádiu gravidity bolo podávané seno najvyššej akosti. Podávanie kyslého alebo polokyslého sena týmto koňom bolo zakázané. Aj počas dobrej pastvy sa podávala žriebätám plná dávka ovsa so sečkou a sena. VHA Bratislava, f. MNO – Pracovný zbor, šk. č. 84, sign. 383308. Smernice pre chov a odchov koní vo Vojenskom žrebčínec.

Predpísané počty vojenského žrebčínca v Horných Motešiciach

Príloha 1

Rozdelenie		veliteľ žrebčina	pridelený důstojník	lekár	zverolekár	proviantný důstojník	poddůstoj- ník ²	mužstvo ³	úžitkové kone	plemenný materiál	Spolu
Důstojníci	plukovník										
	pplk.	1									1
	mjr.										
	stot.										
	npr. - por.		2								2
	mjr. vet.				1						1
	stot. vet.										
	npr. - por. vet.										
	stot. zdrav.			1							1
	důst. prov sl.					1					1
	Spolu	1	2	1	1	1					6
Poddůstojníci z pov.							13				13
Mužstvo	hodnostníci							8			8
	vojaci							89 ⁴			89
	Spolu										
Civil. prac. sily ¹											
Kone	jazdecké a úžitkové	Jc	1	1					9		11
		D alebo V1	2	1	2				2		7
		Dt									
		Vt							20		20
		hospodárske									
		Spolu	3	2	2				31		38
	chovné a dorast	žrebci								7	7
		chovné kobyly								80	80
		žriebätá								240- 270	240- 270
		Spolu									
Vozidlá	bričky - breaky	sane								5	5
		hosp. vozy								5	5
		Spolu									
Výzbroj	pištole	1	2		1	1	13				18
	pušky							90			90
	bodáky							90			90

¹ Doplní veliteľ podľa potreby

² Z nich: správca materiálu, účtovný podd., výkonný podd., podkúvač, velitelia dvorov, zástupcovia veliteľov dvorov.

³ Z nich: 2 obuvníci, 2 krajčíri, 4 kováči, a podkúvači, 1 kolár, 2 sedlári, 4 stolári a tesári, 1 zámočník, 2 murári, 4 pisári, 1 záhradník, 1 holič, 3 kuchári (2 mäsiari, 1 pekár), 1 natierač, 7 důst. sluhov.

⁴ Na vyšší stav doplní si veliteľ voj. žrebčínca podľa potreby z civilných pracovných sil.

(Pečiatka ústavu)

V Z O R.

Odhadný protokol koní

odovzdaných vojenským jednotkám a ústavom v mesiaci 19.....

Por. číslo	Číslo kmeňovej knihy a odvodné písmeno	Druh	Meno	Pohlavie	Vek	Odhadná cena		Kôň
						ks	h	
koňa						Dátum	Komu	

K. MINÁRIKOVÁ: DIE DIENSTVORSCHRIFT K – III – 1. DIENSTBETRIEB
IN DEN ANSTALTEN DER REMONTENVERWALTUNG – MILITÄRGESTÜT
IN HORNÉ MOTEŠICE UND DER KONTEXT SEINER ENTSTEHUNG

In dem vorliegenden Beitrag widmet sich die Autorin dem historischen Kontext der Entstehung der Dienstvorschrift K – III – 1, Dienstbetrieb in den Anstalten der Remontenverwaltung – Militärgestüt in Horné Motešice. Es handelte sich um eine Dienstvorschrift, die vom Ministerium für nationale Verteidigung in Bratislava im Jahr 1941 herausgegeben wurde und ab dem folgenden Jahr 1942 Gültigkeit besaß. Im Rahmen des breiter konzipierten einleitenden Teils charakterisiert die Autorin die Geschichte der Zucht von Militärpferden auf dem Gebiet der heutigen Slowakei. Anschließend veröffentlicht sie eine Transkription der genannten Dienstvorschrift, die sie durch editorische Anmerkungen ergänzte.

Das eigentliche Dokument (die Dienstvorschrift) umfasst 32 Seiten und ist in zwei Teile gegliedert. Der I. Teil behandelt das Militärgestüt, der II. Teil die Militärfohlenstationen. Beide Teile verfügen über jeweils zwei Kapitel, die allgemeine und fachliche Bestimmungen enthalten. Der I. Teil, 1. Kapitel Allgemeine Bestimmungen, behandelt Zweck der Anstalt, Unterstellung, Gliederung, Kommandantur des Militärgestüts, Höfe des Militärgestüts, Hilfhundertschaft, Bestandsführung der Remonten, technisches Material und Fachinspektionen. Das 2. Kapitel Fachliche Bestimmungen behandelt Zucht, Zuchtplan, Leistungsprüfung der Stuten, Belegen der Stuten, Abfohlen der Stuten, Absetzen und Einreihen der Fohlen, Fohlenaufzucht, Fohlentraining, Fütterung, Pferdepflege, Beschlag, Führung von Aufzeichnungen sowie Ausmusterung von Pferden. Der II. Teil, 1. Kapitel Allgemeine Bestimmungen, behandelt Zweck der Anstalten, Unterstellung, Gliederung, Kommandanturen der Fohlenhöfe, Hilfhundertschaft, Richtlinien für die Bestandsführung der Remonten, technisches Material und Fachinspektionen. Das 2. Kapitel Fachliche Bestimmungen behandelt Zucht, Fohlenaufzucht, Fohlentraining, Fütterung, Pferdepflege, Beschlag, Führung von Aufzeichnungen sowie Ausmusterung von Pferden und Fohlen.

Das Dokument enthält außerdem zwei Anlagen: Anlage Nr. 1 – Vorgeschriebene Bestände des Militärgestüts in Horné Motešice und Anlage Nr. 2 – Muster eines Schätzungsprotokolls für an Militäreinheiten und Anstalten übergebene Pferde.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Vojenský historický archív v Bratislave:

VHA Bratislava, f. ŠZ X. 438 – 441, šk. č. 28. Armáda v obrane a práci – päť rokov budovateľskej činnosti slovenskej armády. Zväzok II, s. 131 – 144, Npor. pech. František Korček. Budovateľská činnosť složíek vojskej správy.

VHA Bratislava – špeciálne zbierky – vojenské predpisy- predpis K – III – 1, Služobná činnosť v ústavoch remontnej správy, 1941.

VHA Bratislava, f. Stavebné riaditeľstvo V. zboru v Trenčíne.

VHA Bratislava, f. Pracovný zbor národnej obrany 1940 – 1945.

VHA Bratislava, Ministerstvo národnej obrany 1939 - 1945, fondové oddelenie spisy dôverné.

VHA Bratislava, Ministerstvo národnej obrany 1939 - 1945, fondové oddelenie spisy obyčajné.

VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo Bratislava 1939 – 1940.

VHA Bratislava, f. Veliteľstvo evidencie konstva 9 v Bratislave.

VHA Bratislava, f. Veliteľstvo evidencie konstva 13 v Trenčíne.

Vojenský ústredný archív - Vojenský historický archív Praha

Sbírka československých služebních předpisů po roce 1945 Služební předpisy čs. armády 1918 – 1939.

Tlačené pramene a dobová tlač /Period print

FAJNOR, B. Ivan. O pamäti a inteligencii koňa. In: *Slovenské vojsko*, 1942, roč. III., číslo 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 267.

KAZÍK, Štefan. Chov koní v našej armáde. In: *Slovenské vojsko*, 1942, roč. III., číslo 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 265.

KAZÍK, Štefan. Kôň vo vojne. In: *Slovenské vojsko*, 1942, roč. III., číslo 17 – 18, Bratislava, 15. septembra, s. 266 – 267.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

CSÉFALVAY, František a kol. Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 283 s. ISBN 978-80-89523-20-7.

FIDLER, Jiří. – SLUKA, Václav. Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920 – 1938. Praha : Libri, 2006. 767 s. ISBN 8072772562.

HORNÝ, Michal – KRAJČÍROVÁ, Martina. Národný žrebčín Topoľčianky II. Topoľčianky : Národný žrebčín Topoľčianky, 2008. 146 s. ISBN 978-80-969945-0-2.

KRALČÁK, Peter. Pracovné jednotky slovenskej armády 1939 – 1945. Bratislava : Pro Militaria Historica v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2014. 168 s., pram., reg., príl. ISBN 978-80-970768-1-8.

Kolektív autorov. *Chov koní na Slovensku. Zborník z medzinárodnej konferencie o tradícii chovu koní*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2014. 91 s. ISBN 978-80-552-1173-2.

MIKUŠ, Milan – PONEC, Jozef. *70 rokov chovu koní v Motešiciach 1923 – 1993. Žrebčín Motešice*. Bratislava : Príroda, a. s., 1993. 36 s. ISBN 80-07-00577-364-007-93.

MISAŘ, Drahošlav. *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha : Nakladatelství Brázda, s. r. o., 2011. 294 s. ISBN 978-80-209-0383-9.

Štúdie a články v časopisoch, zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

ČAPLOVIČ, Miloslav. Mierová organizácia čs. armády a jej vývoj na Slovensku (1918 – 1928). In: *Vojenská história*, 1997, roč. 1, č. 1, s. 33 – 63, ISSN 1335 - 7631.

CHORVÁT, Peter. Dejiny slovenskej vojenskej terminológie. In: *Vojenská história*, 2011, roč. 15, č. 1, s. 33 – 54. ISSN 1335 – 3314.

O autorovi/About the author

PhDr. Katarína Mináriková

Vojenský historický ústav – Vojenský historický archív

Krajná 27, 821 04 Bratislava, Slovenská republika

e-mail: katarina.minarikova@vhu.sk

<https://orcid.org/0009-0000-7063-6045>